

$\frac{26}{17}$

Inv. 224.

AKADEEMILINE
PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS
1920 — 1930

35766

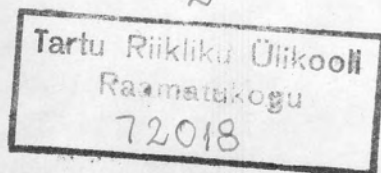
AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSLIKU SELTSI KIRJASTUS

TARTU / 1930

AKADEEMILINE
PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS

1930—1939

2

B-602

an. 52

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSLIKU SELTSI KIRJASTUS

Trükikoda Ed. Bergmann, Tartus.

ISADE TAHE

(APS-ILE 10. AASTAPÄEVA PUHUL.)

TEADLIKUD OLEME SELLES : ISAD, KES PUHKAVAD MULLAS,
VÕITLUSTES VERISTES OLNUD KANGELASJULGED JA VAHVAD ;
TÖÖSKI EI LASKNUD END MURDA AASTA-SADADE KESTEL.
ISADELT PÄRANDIKS OLGU JULGUST MEILEGI KÕIKJAL,
RÕÖMU JA SÜDIDUST TÕÕDEKS, MURDMATA VISADUST PÜÜDEKS !
TÖÖ OLGU KOHUSTUSNÕUDEKS PARATAMATU KA MEILE !
TÄIDAME VIIMAST NII TAHET ISADE LAHKUMISTUNNIL, —
SEDA MEILT TULEVIK NÕUAB, EESTI ME SÜNNIMAA KALLIS !

K. E. SÖÖT.

AKADEEMIILISE PÕLLUMAJANDUSLIKU SELTSI PÜÜDED JA VAIMLINE ILME.

PROF. PEETER KÖPP.

Prof. dr. agr. Peeter Köpp.

Akad. Põllumajandusliku Seltsi esimees.

Veel siis kui vabadussõda kees täies hoos, algas uus lehekülg Eesti rahvuskultuuri ajaloos. Endise võõra surve alt vabanenud rahvas algab iseisvalt omale looma kodu. Kahurite mürina saatel luuakse palavikulise kiirusega riiklikku korda, asutatakse ülikool, kutsutakse ellu väga mitmekesiseid riiklikke, omavalitsuse ja eraalgatuslikke organisatsioone. Kogu vabanenud rahva jõud, vaatamata maailmasõjast tüdinemisele ja väsimusele, on korraga pingule tõmbunud ja murrab teed üles poole. Iga vääriine rahvaliige, tundes ennast väikese rakukesena riiklikust organismist, leiab endas tärkavat tarviduse täita ühe osa neist ülesandest, mida kättevõideldud vabadusele rajatud rahva parem tulevik nõuab.

Varsti pääle ülikooli ametliku töö algust kujunevad *alma materi* tiiva all mitmesugused vabad organisatsioonid

väga mitmekesiste kultuuriliste probleemide lahendamiseks, oma liikmete kasvatamiseks ja ettevalmistamiseks tulevaste ülesannete edukaks täitmiseks.

Kaasakistuna samust tundeist ja paremaid püüdeist, lootusist ja usust ning nooruse vaimustusest asutas rühm põllumajandusteaduskonna üliõpilasi Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi. Kuigi Seltsi üksikasjalisemad ülesanded ja sihid ning kujunemise võimalused alguses veel ei paistnud küllaldaselt selgetena, siiski tundus kõigil suur töötahe enesearendamiseks, kodumaa põllumajanduse edendamiseks ja kogu vaba Eesti edukaks arenguks.

APS-i töö on seni arenenud kahes pääsuunas ehk teiste sõnadega APS on püüdnud lahendada kaht liiki ülesandeid: esiteks — oma liikmete mitmekülgne arendamine ja kasvatamine tulevaseks

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi Juhatus 1930. a.

Istuvad: (pahemalt paremale) E. Roger — ametita juhatuse liige, „Agronoomia“ tegev toimetaja; Liis Käbin — ametita juhatuse liige, „Taluperenaise“ päätoimetaja; prof. P. Kõpp — esimees; dots. M. Gros — laekahoidja; A. Käsebier — ametita juhatuse liige, „Põllumehe Käsiraamatu“ toimetaja. Seisavad H. Jaanusson — teine abisekretär; R. Tomson — abilaekahoidja; A. Steinberg — sekretär; A. Truu — majajäsen, J. Nõu — esimene abiesimees, J. Kass — teine abiesimees, L. Loko — ametita juhatuse liige ja E. Wint — esimene abisekretär.

edukaks tööks, ja teiseks — kodumaa põllumajanduse edendamine ja uuringud.

Esimene ülesanne puudutab peamiselt liikmestikku ja kogu tegevus piirneb enam-vähem Seltsi ruumidega. Ülikooli ülesandeks on päale teaduste levitamise ka loomulikult üliõpilaste kasvatamine ja rakendamine paljude tegelikkude küsimuste lahendamisele. Kuid kogu see töö kannab enam ametlikku ilmet. Kogu tegevus toimub vastavate reeglite ja määruste alusel, missugused programmi tarvete taotlemiseks nõuetavad; ka ülikooli õppejõud seisab selles tegevuses oma õpilastest teatavas kauguses. Märksa kodusem, tegevusvabam, algatusküllaldasem on tegevus vabas organisatsioonis, missugune ülikooli tööd täiendab. Siin seisavad vanemad ja nooremad liikmed, õpetajad ja õpilased üksteisega ühesugustel alustel ja üksteisele ligemal. Siin suudetakse tihti paremini mõista üksteist, arvestada üksteise tunnete ja soovidega ja usaldada vastastikku. Kõik see on parimaks aluseks ja pinnaks, millel eriti noorte kasvatamiseks, arendamiseks ja tulevase tegevuse suuna rajamiseks kõige soodsamad võimalused.

Oma esimeseks ülesandeks on APS seadnud Eesti edumeelse põllumehe mõtlemisviisi arendamise. Ükskõik milliseid kohustusi üks ehk teine liige põllumajanduses täidab ehk tulevikus kavatseb täita, olgu ta nõuandja, ametnik, tegelik põllumees — see oleks esimene nõudmine. Ka akadeemiline põllumees peab maaga kokku kasvama ja oma kutset armastama. Ta peab arvestama põllumehe hingeluga, tema mõtlemisviisiga, peab tundma maaelu iseäraldusi, selle häid ja

Karl Zolk.
APS-i esimene esimees.

halbu külgi. Agronoom ei tohi olla olemasoleva seisukorra allahindaja ega hukkamõistja, vaid peab säält edasi ehitama ja kogu põllumajanduslikku kultuuri ülespoole viima säält, kuhu jõudnud senised töötajad, kellel puudus harilikult võimalus edasi jõudmiseks oma raskete hallargipäeva kohustuste juures vastava hariduse puudumisel. APS on püüdnud sellepärast moodustada teatavat vahelüli põllumajandusteaduse ja tegelikkude põllumeeste vahel, teaduse ja tegeliku elu vahel. Agronoom peab tundma kodumaa põllumajanduse ja mitmesuguste põllumajanduslike organisatsioonide elu-avaldusi.

Nende sihtide saavutamiseks on APS korraldanud pikemaid õpireise kodumaa parimatesse taludesse, andes võimaluse mitmekülgselt tutvuda meie talude seisukorraga. Ühtlasi on sel teel võimalus ligemalt tutvuda põllumeeste enestega, kuulda nende arvamisi ja laialdasi kogemusi. Teiseks on APS talvel palunud kõnelema suuremate ühingute, keskuhingute jne. esindajaid ja teisi juhtivaid tegelasi põllumajanduse alalt. Sellega on võimalus otseteed ja kõige värskemal kujul saada tegeliku elu juhtidelt selgusi praeguse olukorra kui ka tuleviku väljavaadete kohta.

Kõik see tõmbab ka nooremaid kaasa, seab neile ette küsimusi, millele tuleb leida vastus stuudiumis. Nii sammub ülikooli töö ja tegelik elu kõige ligemas kontaktis ja kõik see pakub rohkesti materjali järelemõtlemiseks ja arutamiseks Seltsi toimkondades.

APS-i liikmed, tutvudes kodumaa ja välismaa põllumajandusliku liikumise küsimusega, asuvad lahendama ligemalt töömeetodeid, mis kodumaa põllumajanduse edendamiseks tarvili-
sed. Selleks korraldab APS kõnekoosolekuid agronoomilise nõuande tehnikas, põllumajandusliku hariduse levitamise jne. kohta, mis pakuvad läbi-
rääkimisteks rohkesti materjali. Naisüliõpilastele on korraldatud loenguid ja kursusi kodumajanduses jne. Kõikide loetletud ülesannete lahendamine kannab enam-vähem õppimise ilmet ja on passiivse iseloomuga.

Teiseks seisab APS-i töö liikmete aktiivsuse arendamises ja viimase abil enese arendamistöös. Selleks on APS-il rohke arv mitmesuguseid toimkondi, kus liikmetel võimalus viluda kõnede tehnikas, ajakirjanduse tehnikas, arvustamises, vaielustes, koosolekute juhatamises, kodumaa põllum. uurimises jne. jne. mis teisel üksikasjalisemalt käsitletud.

Esimesi Tartu Ülikooli Põllumajandusteaduskonna üliõpilasi.

1. Karl Einberg (Ainomäe). — 2. Marie Kohlap. — 3. Hilda Brauer (nüüd pr. Pless). — 4. Luise Beermann. — 5. Joh. Amjärv. — 6. Alfred Pless. — 7. Johannes Semper. — 8. Maurus Vahtrik. — 9. Ado Veeberg (metsaos.). — 10. Ants Käsebier. — 11. Johannes Vitsut (metsaos.). — 13. Verner Fischmann. — 14. Nikolai Roosa. — 15. Arnold Buldas (metsaos.). — 16. Erika Topman (nüüd pr. Miljan). — 17. Aksel Mägiste. — 18. Sale Jans. — 19. Elmar Liik. — 20. Samuel Kelder (metsaos.). — 21. Herman Anderson. — 22. August Miljan. — 23. Gleb Jakobson. — 24. Martin Gross. — 25. Marta Pärtelpoeg (nüüd pr. Männik). — 26. Edgar Vester (metsaos.). — 27. Voldemar Piller (metsaos.). — 29. Herman Sild. — 30. Alide Uusmann. — 31. Tõnis Kind. — 32. Salme Rebane. — 33. Ida Kama. — 34. Elmar Ant (metsaos.). — 35. Nikolai Jenson. — 36. Richart Pärt (metsaos.). — 37. Johanna Siimo. — 38. Tegelikult aiatöö õpetaja Johann Rüütel. — 39. Paul Reim (metsaos.). — 40. Linda Parts. — 41. Antonina Kõrgesaar.

Ülesvõte on tehtud pääle lektor Rüütli loengut Aia tänava ülikooli hoone suures auditoriumis I sem. 1921.

Kõige selle abil on liikmetel võimalik vastavalt huvile ja andekusele ennast välja arendada mitmekülgsest. Ühtlasi kasvab sellega osavõtja algatusvõime ja usk enese võimisse. Pääle selle on võimalus liikmel ka juba stuudiumi kestel oma võimeid avalikkuse ees näidata, ennast sellega tutvustada laiematele hulkadele, mis tulevase edasijõudmise mõttes väga suure tähtsusega.

APS-i liikmete enesearendusetöö ei ole piirdunud ainult liikmete isetegevusega Seltsi kitsamas ringkonnas, vaid liikmed on püüdnud oma tiiva tugevust proovida ka tegelikkude küsimuste lahendamisel, millest kodumaa põllumajandusel otsekohene kasu. Nii on APS koostanud käsiraamatuid tegelikkudele põllumeestele, välja andnud ajakirja „Taluperenaine“, läbi viinud uuringuid Eesti majanduslikkude olude selgitamiseks ühes E. Kirjand. S-i kodu-uurimistoimkonnaga, teostanud põllumajanduse vaimlise vanavara korjamist kontaktis E. R. Muuseumiga, korraldanud mitmesuguseid vähemaid uuringuid. Liiga kaugale oma uurimistöös minemiseks ei ole olnud erilist tarvidust, sest selleks on meil olemas

terve rida katsejaamu, riigi statistika-keskbüroo, raamatupidamistalitis jne. kes, varustatud eelarve korras suuremate riiklikkude toetustega, lahendavad üksikasjalisemalt vilunud eriteadlaste juhatusel vastavaid probleeme. APS-i töös on esikohal ikka liikmete enesearendusetöö ja koos sellega ka jõudu mööda uuringud, kirjanduse soetamine, levitamine, kõnede pidamine tegelikkudele põllumeestele jne.

Kogu APS-i tegevus ja liikmete enesekasvatus on sündinud täielisel poliitiliselt erapooletul alusel, väljudes kodumaa majanduse üldhuvidest ja põllumajanduse kutsehuvidest. Selts vaatab praeguste kui ka tulevaste agronoomide tegevusele kui kultuuritööle kodumaa parema tuleviku kasuks, kust peavad kõrvale jääma kitsamad rühma kui ka isiklikud huvid. Parteilikkus killustab jõude, hävitab nii mõnegi ilusa kavatsuse ja saavutuse kultuurtöös. Sellepärast on püütud lahendada teaduse tõetundmisel ja valgusel selguseta küsimusi ja üles seada põhimõtteid ja sihtjooni tulevaseks tegevuseks kodumaa põllumajanduse tõstmisel. Sellise sihi taotlemine nõuab tegelastelt vastavat usaldust, üksteise ligemat tundmist ja võimalikult sõbralikku vahekorda. Selleks on APS korraldanud vahetpidamata liikmete vahelisi koosviibimisi, kaineid ja karsket meelelahutust vabadel minutitel. APS on ellu kutsunud vastava toimkonna „Ühispere“ nime all, kelle ülesandeks on sõbralikkude suhete loomine liikmeskonnas. Ükskõik, millisesse üliõpilasorganisatsiooni ja huvikonda üks ehk teine liige kuulub, kuid APS-is peavad võimalikult vahed kaduma, et kõik tunneksid endid ühise pere liikmetena. Iga liige peab kasvatama endasse teadmise, et neil kõigil tuleb tulevikus ühiselt kodumaa põllumajandusele oma tööjõudu pühendada ja et töö kannab siis paremat vilja, kui ülearused konarlused ja pahad eelarvamised puuduvad. Nüüd, millal 10 a. tagaselja, on rohkesti APS-i liikmeid oma tööjõudu tegelikus elus rakendamas, alates ministritest, ülikooli õppejõududest, kõrgematest riigiametnikest ja lõpetades tegelikkude põllumeestega. Ei taha alla kriipsutada nagu oleks kõige selle juures APS päätegurina esinenud, — kuid teisest küljest ei saa jätta mainimata, et midagi on APS ka neile kaasa annud nende mitmekestiste ja raskete ülesannete lahendamisel.

Tahaks uskuda ja loota, et järgmised kümme aastat selle poolest viljarikkamad — selleks kaasa õnne ja jõudu.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS PÕLLUMAJANDUSLIKU TEADUSE JA HARIDUSE EDENDAJANA NING KODUMAA PÕLLUMAJANDUSE JA TEMA ARENGU UURIJANA.

JOOSEP NÕU.

Põllumajanduskultuurilise taseme kõrgemale nihutamine, põllumajandusliku kultuuri süvendamine, põllumajandusliku teaduse saavutuste arendamine ja rakendamine, eriti kodumaa olude kohaselt on olnud üheks suuremaks teotsemisalaks APS-is oma liikmestiku isikuliste võimete väljaarendamise ja kutse-eetilise kasvatuse kõrval.

Südame lähedal on seisnud APS-i tegelastel kodumaa põllumajanduse mured ja rõõmud, nii nagu need seisid südames dr. Aleksander Eisen-schmidttil, kes oli esimesi põhjapanevamate vagude ajajaid kodumaa põllumajanduse elulise arengu ja teadusliku uuringu alal ning kelle pilt juba aastaid seisab APS-i koosolekute saali seinal, mõjudes nagu järeletegemisele virgutavalt noortesse tegelastesse.

Oli uute asutiste ja ettevõtete organiseerimise ja kujunemise aeg, kui asutati APS, ja on loomulik, et ka APS kohe jõukohaselt püüdis kaasa aidata väga mitmesuguste küsimuste selgitamiseks ja lahendamiseks.

Põllumajandusliku hariduse korraldamise küsimus, eriti just kõrgema — akadeemilise põllumajandusliku hariduse korraldamise küsimus, ühenduses Tartu eesti ülikooli ja selle põllumajandusteaduskonna rajamisega, mis lõi baasi APS-i tekkimiseks, köitis kõige päält tähelepanu, kuna ju APS-i liikmestik ise osutus selleks materjaliks, mille tuleviku-vorm suurel määral sõltus selle küsimuse ühel või teisel kujul lahenumisest.

Nende küsimuste selgitamiseks on eriti prof. P. Kõpp tööd teinud: aastate kestel on ta APS-is pidanud viis pikemat kõnet kõrgema kui ka alama põllumajandusliku hariduse küsimustest, pääle selle veel rida stuudiumi tõhe sissejuhatavaid, pedagoogilise ilmega kõnesid noortele üliõpilastele sügisssemestrite alul. Samuti on põllumajanduskoolide pääinspektor õp. agr. J. Ümarik esinenud sel alal kahe pikema ettekandega. Oma kõnedes APS-is on põllumajandusliku hariduse probleeme käsitletud pikemalt veel pr. mag. A. Martin, prof. L. Rinne ja õp. agr. J. Mets. Lühemalt on neid küsimusi käsitletud mitmed teised. Kõnedega kaasas on käinud loomulikult suuremad vaielused ja sõelumised, küttes vahel noored palavaverelised tegelased koguni kuumaks.

Kuivõrt see APS-is toimetulnud selgitusetöö kaasa on mõjunud tegeliku olukorra kujunemisele, ei ole nende ridade ülesanne otsustada: mõni eluline mõte on siit aga vististi küll liikuma hakanud.

APS-i koosolekute saal.

Kodumaa põllumajanduse ja tema arenemise uurimise vajadust ka APS-i poolt on rõhutatud juba APS-i elupäevade alguses, kuid teotsemine sel alal kogenud tegelaste vähesuse ja kitsaste majanduslike võimuste tõttu oli pidurdatud. 1923. a. võttis küsimuse akuutselt päevakorda prof. P. Kõpp, esinedes selle üle kõnega ning tema ettepanekul asutati kodumaa põllumajanduse uurimise toimkond. Et mitmesuguste küsimuste kohta saada usaldatavat materjali ja et mitmesuguseid ettevõtteid teostada, selleks asuti 1923. a. ärksamate põllumeeste võrgu loomisele. 1924. a. oli nende aadresse kogunenud juba üle 500, üle riigi igast vallast. Neid põllumehi oli võimalik kasutada ankeetide toimepanemiseks, loteriide läbiviimiseks, „Põllumehe käsiraamatu“, k./k. „Taluperenaise“ ja muude APS-i väljaannete levitamiseks jne. Sel moel on APS teatud määral olnud nagu vahendajaks põllumajandusliku teaduse ja põllumajandusliku tegeluse vahel. Toimepandud ankeetidest võiks mainida mag. N. Roosa korraldatud ankeeti tõlkja (*Bunias orientalis*) levimise selgitamiseks ja agr. A. Eslase poolt korraldatud ankeeti tööjõutarvituse küsimuse uurimiseks taludes.

Monograafilisi uurimistöid — suuremaid ja vähemaidsid on aastate jooksul tehtud mitmeid. Osa neist on trükitud avaldatud (mag. N. Roosa: „Paiseleht“), osa APS-i koosolekudel ette kantud: kõiki neid siinkohal loetleda ei ole võimalik.

1925. a. korraldati APS-i kõnede ja arvustuste toimkonna poolt avalik arvustuskoosolek koguteos Eesti I — „Tartumaa“ majandusliku osa kohta, kus arvustusega esinesid agr. A. Käsebier ja agr. A. Mägiste. Selle arvustamise tulemuseks oli, et vastavate läbirääkimiste järele E. Kirjanduse Seltsi kodu-uurimistoimkonnaga koguteos Eesti tulundusosa toimetamine anti APS-i kodumaa põllumajanduse uurimise toimkonna kätte. Selle toimkonna töö tulemusena on seni ilmunud agr. A. Käsebieri poolt koostatud „Setumaa tulunduslikud olud“ ja „Pärnumaa tulundusolud“. Saaremaa tulundusolud on ka läbi uuritud ja käsikiri koostatud. Selle juures on APS tegeliku uurimistöö läbiviimist ka majanduslikult toetanud, saates stipendiaate (agronoomia-üliõpilasi ja agronoome) kohapäale uurimistööle.

Eriti võiks mainida veel seemnekogude ja herbaariumide toimkonna tegevust, missugune asutatud 1922. a. Aastate kestel on liikmeilt annetustena saadud ja korraldatud võrdlemisi täielikud kogud. Umbrohtude herbaariumiga ja seemnekoguga on esinetud näitustel. Toimkonnal on kavatsus koostada herbaariume ja seemnekogusid õppevahenditeks põllumajanduskoolidele, missuguse mõtte algatajaks oli mag. A. Miljan. Töötégijaist selles toimkonnas oleks märkida mag. A. Miljan, mag. N. Roosa, V. Roots, J. Ainson-Arusalu ja A. Tomiste.

10 aasta kestel on APS-is peetud terve rida kõnesid ülikooli õppejõudude, agronoomilise ala juhtivate tegelaste ja ka teiste alade tegelaste poolt, missugused osalt koostatud originaaluurimuste alusel, osalt aga olnud kokkuvõtlikud referaadid. Kõnede korraldamisel on lähtunud soovist võimaldada liikmetele tutvumist eriti ka nende küsimustega, missugused ülikooli õppekavas ei leia küllaldast käsitlemist, nagu näiteks agronoomiline nõuandetöö ja selle metoodika. Edasi on püütud kutsuda kõnelema suuremate põllumajanduslikkude organisatsioonide, keskühingute ja keskasutiste juhtivaid tegelasi, katsetegelasi, eriti ka neid, kes välismail käinud ja töötanud, nii et liikmestikul kujuneks alati teatav ümmargune ülevaade põllumajanduse olevast seisukorrast, viimastest saavutustest ja tuleviku väljavaadetest kodu- ja välismaal. Selleks otstarbeks koostatakse iga semestri alul kindel kava.

Kõigi 10 aasta kestel peetud kõnede autoreid ja teeme ei luba kitsas ruum ära tuua: väärtuslik materjal on aga APS-i protokollide näol asjast huvitatuile kättesaadav.

Kodumaa põllumajanduskultuuri süvendamiseks on APS kaasa aidanud eriti kollektiivtööde organiseerimisega nagu „Põllumehe Käsiraamat“ ja perioodiliste väljaannetega nagu k./k. „Talupere-naine“. Kui palju sel teel teadusliku, rohkem küll populaarteadusliku väärtusega töid on välja kutsutud ja rahva hulka viidud, selle kohta on ligemalt erikirjutistes.

Pigistame kätt 10-da teetulba juures üheteisel põllumeheliku rammuga ja astume rahulikult edasi —

— töö viib meid kõiki edasi!

AKADEEMILINE PÖLLUMAJANDUSLIK SELTS PÖLLUMAJANDUSLIKU KIRJANDUSE TOOTJANA JA LEVITAJANA.

ANTS KÄSEBIER.

Ants Käsebieer

Kauaaegne APS-i juhatuse liige.
„Põllumehe Käsiraamatu“ toimetaja.

Kuni iseseisvuse saavutamiseni oli eestikeelne põllumajanduslik kirjandus, niihästi teaduslik kui ka praktiline, võrdlemisi puudulik. Seda puudust tundis teravalt ka akadeemiline noorsugu, kes koondus APS-i ümber. Juba asutamise koosolekul kõneldi eestikeelse põllumajandusliku kirjanduse soetamise tarvidusest, millele järgnesid ka õige pea tegelikud sammud. Kavatsusi tehti kahes sihis: 1. välja andma hakata teadusliku sisuga perioodilist väljaannet, kus avaneks võimalus APS-i liikmeil ja ka teistel agronoomilisel alal teotsejail avaldada omi teaduslikke töid; 2. välja anda „Põllumehe Käsiraamat“, mis rahuldaks tegeliku põllumehe nõudeid ja aitaks laiendada põllumehe silmaringi. Et vahepeäl Eesti Agronoomide Selts hakkas välja andma teadusliku sisuga ajakirja „Agronoomiat“, rahuldades seega nõude teadusliku väljaande järele, siis langes ära teadusliku sisuga väljaande küsimus. Seda suurema hooga asuti aga nüüd „Põllumehe Käsiraamatu“ väljaandmise ettevalmistustele. Esialgse kava järele pidi käsiraamat valmima juba 1923. aastal, kusjuures kogu käsiraamat oleks tulnud 400 leheküljeline. Käsikirju ei saadud aga ettenähtud tähtajaks kätte, raamatu koostamine viibis, nagu see harilik suuremate koguteoste juures. Vahepeäl aga tekkis mõte muuta senist kava ja anda välja üksikute annetena suurem käsiraamat, mis rahuldaks ka enam arenenud põllumeest ja teatud määrani isegi põllutöökoole. Nõnda koostati 1924. aastal uus „Põllumehe Käsiraamatu“ kava, mille järele käsiraamat ilmuks 5 andes, kokku umbes 1800 lehekülge, mis sisaldaks eneses kõik teaduslike katsete ja tegeliku elu kogemused ning millise töö koostamisest võtaksid osa kõik meie tuntumad eriteadlased vastavate aladelt. Seega paisus raamatu kava ligemale viiekordseks. Nüüd tulid muidugi valmisolevad käsikirjad vastavalt ümber töötada ja leida ka uusi kaastöölisi, sest raamatu laiem ulatus nõudis ka enam tööjõude vastavate erialadelt. Raamatu trük-

APS-i raamatukogu.

kimisele asuti 1925. aastal, kuigi osa käsikirju oli veel saamata. Pikapääle saadi ka puuduvad käsikirjad, nõnda et käsiraamatu I anne (Üldtaimekasvatus) valmis alles 1926. aastal, seega nelja aasta töö tulemusena. Raamat leidis väga sooja vastuvõtu tegelikkude põllumeeste ja agronoomilise personaali poolt, nõnda et esimene trükk 5000 eksemplari nelja aastaga täiesti läbi müüdi. Praegu on saadaval veel vaid mõned köites eksemplarid. Eriti tervitati „Põllumehe Käsiraamatut“ ka tema odava hinna tõttu — 3 krooni 360 leheküljelise, suurekaustalise raamatu eest. Arusaadavalt on ka raamatu odav hind palju kaasa aidanud tema kiireks levimiseks.

Kaks aastat hiljem, s. o. 1928. aastal ilmus juba „Põllumehe Käsiraamatu“ II anne (Eritaimakasvatus), samuti 360 leheküljeline nagu anne, kuid 7000 eksemplari. Käesoleval, juubeliaastal on oodata III annet.

Koos käsiraamatu koostamise küsimusega oli APS-il eriline hool ka raamatu levitamise eest, sest oli suur julgus trükkida suurt käsiraamatut 5000 ja 7000 eks. ajal, kus trükiti raamatuid vaid 1000—2000 eks. APS oskas aga ka siin õiget levitamisviisi tabada, mida näitab raamatu erilisel kiire levimine. Oma suure eksemplaride arvu juures on raamatsuutnud täiesti tungida ka kaugematesse metsanurga taludesse. Õieti ongi käsiraamatu osav levitamine siin eriti kõrgelt hinnatav, mis viis raamatu kiiresti rahva hulka.

Nähes käsiraamatu lahkete vastuvõttu ja hääd edu tegi APS 1927. a. uue julge sammu põllumajandusliku kirjanduse levitamise alal, hakates välja

APS-i lugemistuba.

andma ajakirja „Taluperenaine“. Pikemalt on käsitletud „Taluperenaise“ senist arengut teisel, siin olgu vaid nimetatud, et tähendatud ajakiri ilmub praegu 20.000 eksemplaris, mis on meie oludes väga suur arv, ja näitab seega, et APS on ka siin osanud tabada õiget kohta ja õiget sihti kirjanduse tootjana ja levitajana.

Märkimata ei saa ka siin jätta APS-i koostööd ajakirja „Agronoomia“ väljaandmisel 1926. aastast alates. Varem andis välja „Agronoomiat“ Eesti Agronoomide Selts üksinda, nüüd tehakse seda kokkuleppe alusel koos APS-iga. „Agronoomia“ on teaduslikuma sisuga põllumajanduslik ajakiri ja on mõeldud peamiselt agronoomilise eriharidusega lugejatele, kui ka enam arenenud tegelikele põllumeestele. 1930. aastast alates on APS võtnud oma pääle tasuta „Agronoomia“ talitusetöö.

Vähematest töödest on APS-i väljaandel ilmunud veel mitmed äratõmbed ajakirjadest ja koguteostest. Nimetada on siin: J. Aamisepp — Kaunvilja kasvatus, A. Käsebier — Pärnumaa tulundusolud, H. Ottenson — Aiasaaduste alalhoid, N. Roosa — Paiseleht.

Kokkuvõttes võiks tähendada, et APS on oma esimese 10 aasta kestel suutnud ilmutada terve rea töid, mis on kannud APS-i nime laiali üle maa, tungides ka võrdlemisi mahajäänud maanurkadesse, viies sinna värskust ja uut jõudu. Rohke poolehoid, mille osaliseks on saanud APS-i kirjastusel ilmunud tööd, kõneleb ise nende tööde eest, nende tööde väärtusest.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS KODUKULTUURI TÕSTMAS.

LIIS KÄBIN.

Pr. Liis Käbin
APS-i juhatusel liige. „Taluperenaise“ päätoimetaja.

Oma liikmete arendamise ja mitmekesise töö kõrval põllumajanduse alal on APS pööranud ka väärilist tähelepanu kodumajandusele, ilma milleta õieti pole mõeldavgi täiuslik põl-
lukultuur.

Ka kodumajanduse alal on APS töötanud toimkondade kaudu nagu paljudel teistelgi aladel. Nimetatud alal töötavad APS-i juures praegu kaks toimkonda, nimelt: kodumajanduse toimkond ja ajakirja „Taluperenaise“ toimkond.

Allpool lühike ülevaade nende senisest tegevusest.

1. Kodumajanduse toimkond.

Kodumajanduse toimkond kutsuti ellu APS-i naisliikmete poolt 1925. a. detsembris. Toimkonna sihiks on 1) muretseda tulevastele naisagronoomidele üldist aimu kodumajandusse puutuvate küsimuste kohta, millistega neil kui naistel tuleb elus ag-
noomilise töö kõrval kokku puutuda ja 2) selgitada ja uurida kodumajanduse seisukorda kodumaal ning aidata võimalusi mööda kaasa kodumajanduse arendamisele.

Töö toimkonnas algas veebruari alul 1926. a. Tööd alustati suure vai-
mustuse ja innuga, seati üles kauged eesmärgid ja sihid. Nii juba esimesel toimkonna üldkoosolekul otsustati asuda „Perenaise käsiraamatu“ koostami-
sele ja väljaandmisele.

Päale käsiraamatu väljaandmise kavatses toimkond kunagi ka perenaiste kutseajakirja väljaandmisele asuda, kuid selle ülesande jaoks loodi hiljem, 1927. a., APS-i juure eritoimkond, nimelt „Taluperenaise“ toimkond.

Kodumaa kodumajandusliku seisukorra ja perenaiste olukorra uurimi-
seks koostas toimkond vastava ankeedi, mille toimkonna liikmed tahavad ise täita, käies suvevaheaegadel teatud hulga talusid läbi. Ankeedi täitmiseks on lubanud oma kaasabi ka jaoskonna-agronoomid. See töö on praegu pooleli.

Toimkonna liikmete päätöö on seisnud, nagu see ka loomulik, liikmete

enesearendamises kodumajanduse alal. Selleks toimkond on korraldanud referaatõhtuid ja seminariharjutusi, — viimased pr. *mag. Alma Martini* juhatusel — väga mitmekesiste kodumajandusse puutuvate küsimuste kohta, nagu: toitlus, tervishoid, aiatöö, mesilastepidamine, kodukaunistamine, elamu ehitus ja sissesead, naiskutseharidus, naiskäsitöö jne. Loeti ja isegi katsuti arvustada meil ilmuvaid naiste ajakirju ning põllumajandusliikude ajakirjade lõpus ilmuvaid perenaistele määratud osi. Tutvuneti ka välismaade, peamiselt saksa ja soome naiste ajakirjadega.

Paaril viimasel aastal korraldas toimkond APS-i ainelisel toetusel oma liikmetele igal semestril mingi kodumajandusse puutuva kursuse, milledest võisid osa võtta ka kõik APS-i liikmed. Nii käsitleti 1928. a. sügissemestril riidetuse küsimust — lektoriteks olid Tartu Naisühingu käsitöökooli kompositsiooni õpetaja hra A. R e m m e l ja „Taluperenaise“ käsitööosa toimetaja pr. H. T r e i l m a n. Järgmisel semestril käsitles hra R e m m e l „Elu ruume ja sisseseadeid“ ning 1930. a. kevadsemestril tutvustas hra *mag. bot. J. Port* kuulajaid iluaiaandusse puutuvate küsimustega.

Vahepääl korraldas toimkond oma liikmeile veel kõneharjutuse õhtuid, kuna maanaisteseltsid sageli paluvad naisagronoome endile kõnelema. Kõnede teemideks valiti ained, millistest praegusel ajal maanaisteseltsides tuleb kõneleda.

Seega oleks puudutatud pääjoontes kõike, mida toimkond senini teinud.

Lähema tuleviku kavatsustest võiks nimetada kodumajandusliikude oskussõnade loomist. See on tükk küllalt rasket tööd ning nõuab jällegi põhjalikku asjatundmist ning seega asjatundjate kaasatõmbamist ning nende lahket abi.

Toimkonna pääülesandeks jääb aga tulevikuski oma liikmete tutvustamine kodumajandusliikude küsimustega, milleks puuduvad praegu ülikoolis võimalused ning huvi äratamine meie kodumajanduse parimale järjele tõstmise vastu.

2. „Taluperenaine“.

Mõte maanaiste kutseajakirja vajadusest oli juba mõni hää aasta enne „Taluperenaise“ ilmumist liikvel. Kõneldi sellest Eesti Põllumeeste Kesksealtsis kui ka Asunikkude Riigirentnikkude Liidus ja ka APS-i kodumajandustoimkonnas, mis 1925. a. lõpul ellu kutsuti.

Kuid kaks esimest ei usaldanud seesuguse ajakirja väljaandmisele asuda, kuna kardeti, et ta ennast lugejate puudusel ei suuda veepääl hoida. Oldi arvamisel, et enne vaja maanaiste seas pinda valmistada seesugusele ajakirjale. Niisugusteks pinnavalmistajateks pidid olema ajakirjade „Põllumehe“ ja „Uus Talu“ lõpus leiduvad 1—3 leheküljelised perenaistele määratud osad.

APS-i kodumajandustoimkonnal polnud aga võimalusi ajakirja väljaandmiseks, kuna tal polnud veel muud midagi selleks välja panna kui ainult hääd tahet ja vaimustust asja vastu.

„Taluperenaine“ toimetused ja toimkond.

Pahemalt paremale (istuvad): pr. Liis Käbin — pää- ja tegevtoimetaja; pr. Veera Kõpp — vastutav toimetaja; pr. Ebba Saral — kudumisosa toimetaja; (seisavad): pr. Helmi Treilman — käsitööosa toimetaja; pr. dr. Olga Madisson; pr. Salme Ungerson; pr. Ella Treffner — „Laste Maailma“ toimetaja ja pr. Alma Martin. Pildil puuduvad pr. Põld-Riives ja prl. H. Ottenson.

Katset pakkuda maanaistele midagi nende kutsealalt tegi ka Eesti Naisorganisatsioonide Liidu häälekandja „Naiste hää“, mis hakkas ilmuma detsembris 1926. Siin võttis perenaiste osa ajakirja lõpus tervelt $\frac{1}{3}$ ajakirja ruumist enese alla ja oli seega kõige suurem perenaiste osa, mis meil teiste ajakirjade lõpus ilmunud. Kuid ka sellest ei tulnud suuremat välja, sest „Naiste Hää“ oma eriilmelise sisu tõttu ei levinud laiemates hulkades.

Nüüd astus Akad. Põllum. Selts selles asjas otsustava ning julge sammu ja riskeeris hakata välja andma ajakirja, mille väljaandmisest teised, kellel küll ajakirjade väljaandmise alal juba kogemusi, tagasi kokkusid.

Otsus maanaiste kutseajakirja „Taluperenaine“ välja andma hakata tehti APS-i juhatuses 19. jaanuaril 1927. a. APS-i esimehe prof. P. Kõpu algatusel ja ettepanekul.

See otsus kinnitati Seltsi üldkoosolekul 26. jaanuaril 1927. Välja anda otsustati esimesel aastal 7 numbrit — üks proovinumber tutvustamiseks, laialisaatmiseks ja 6 tellimiste päale saadetavat. Iga number pidi sisaldama 32 lk. 27 sm $\times$ 18,5 sm kaustas.

Kuigi APS-i juhatusel oli valmis ka kava, mida „Taluperenaine“ pidi sisaldama, siiski kutsuti 20-ks veebruariks 1927 kokku nõupidamine „Taluperenaine“ sisu põhjalikuks läbiarutamiseks ning kaalumiseks. Sellest nõupidamisest võtsid osa paljud asjatundjad perenaiste kutsealadelt — neist on mitmed praeguses „Taluperenaine“ toimetuses.

APS-i bürooruum.

„Taluperenaise“ toimetustalitus. „Agronoomia“ talitus. Pildil APS-i ametkond (pah. paremale): N. Kõrgesaar, A. Kippasto, L. Ferchen ja L. Käbin.

„Taluperenaise“ ilme ja sisu kindlaksmääratud, algas proovinumbriga koostamine ning ajakirja levitamise võimaluste ja viiside otsimine.

Proovinumbriga sisu koostamine ei teinud erilisi raskusi, kuna seesuguse ajakirja väljaandmise mõte leidis sooja poolehoidu igal pool, kuhu ka iganes kaastöö asjus pöörati, olid need siis ülikooli õppejõud, kodumajanduskoolide õpetajad, ärksamad tegelikud perenaised või teised asjatundjad perenaiste kutsealadelt. Raskem oli juba välimuse ja nimelt kaanekaunistuse küsimus, kuna ei leitud, kes oleks teinud sobiva kaunistuse. Ja proovinumbriga kaasäparduski täielikult.

Veelgi raskem oli aga levitamisküsimus. Ajakiri valmis trükkida, virna laduda ja siis selle juure tellijaid ootama jääda — poleks kindlasti annud mingid tagajärgi. „Taluperenaise“ levitamine otsustati õige põhjalikult ette võtta ja nimelt proovinumbrid kevadpühade ajal mööda talusid laiali kanda. Selleks tööks otsustati kaasa tõmmata kõik APS-i liikmed, kodumajanduskoolide õpilased, kontroll-assistendid, kodumajanduse-instruktorid, APS-i poolt varem korraldatud loteriide piletite müüjad, naisüliõpilaste organisatsioonid jne.

Proovinumber ilmus just enne kevadpühi, aprillikuus, 10.000-des eksemplaris ja paar nädalat hiljem oli ta tõepoolest juba mööda talusid kogu Eestis laiali kantud ning ühtlasi palju tellimisi vastu võetud.

Oli ülipõnev aeg. Oodati, kas saab vähemalt 3000 tellimist kokku —

„Taluperenaise“ kiosk Tartu näitusel 1930.

rohkem ei juletud loota. Esimene järjekorraline number pidi ilmuma 1-sel juulil — ja säält edasi iga kuu 1-sel päeval üks number. Juunikuu keskel, mil algas 1-se järjekorralise numbri, s. o. juuli numbri trükkimine, oli aga seisukord juba niisugune, et seda numbrit tuli sel ajal olemasolevate tellimiste põhjal trükkida 11.000 eks., s. o. 1000 eks. rohkem kui trükiti proovinumbrit, ja vaevalt kuu aega hiljem tuli juulikuu numbrit, mille ladu igaks juhuks alal hoiti, veel 2000 eks. lisaks trükkida. Järgmiseid numbreid kuni aasta lõpuni trükiti 13.000 eksemplaris. Neist läks tellijatele ümmarguselt 10.000 eks., üksiknumbrite müüjatele 2500 eks. ja 500 eks. jäi tagavaraks, mis aga praegu juba pea täiesti läbi müüdud. Järgmisel aastal, s. o. 1928. a. trükiti „Taluperenaist“ aasta esimesel poolel juba 20.000 eks., mõnda numbrit isegi 21.000 eks., ja aasta teisel poolel 18.000 eks., kuna osa pooleaastatellijaid oma tellimist aasta teiseks pooleks ei uuen-
danud. Sellest arvust läks tellijatele ümmarguselt 14.000 eks., üksikmüügile 5000

eks. ja 1000 eks. jäi tagavaraks hilisemate tellijate rahuldamiseks. Kahel viimasel aastal, s. o. 1929. ja 1930. a., oli seisukord pääjoontes samasugune.

„Taluperenaine“ läheb laiali üle kogu kodumaa ega ole ühtegi nurka, kus teda ei leiduks. Pääle selle on tal tellijaid kõigis maailmajagudes, muidugi on need kodumaalt väljarännanud eestlased. Äramärkimisväärt on ka see, et „Taluperenaine“ on pääle maanaiste ka linnanaiste seas sooja poolehoidu leidnud. Kui suur % just linnanaistele läheb, on raske kindlaks määrata, sest kui palju 5000-st üksikmüügile minevast eksemplarist ostavad linnased ja kui palju maarahvas, on võimatu kindlaks teha. Kui aga linnas perekondades liikuda, siis leiab sääli sageli „Taluperenaise“ laualt.

„Taluperenaise“ sisulise külje eest hoolitseb eriline selleks moodustatud toimkond, kuhu kuulub enam-vähem igalt perenaise kutsealalt üks asjatundja. Toimkond korraldab „Taluperenaise“ sisu, vastavalt „Taluperenaise“ asutamise ajal ülesseatud põhimõtetele, mille järele „Taluperenaine“ on puht kutseajakiri ning käsitleb kõiki perenaise kutsealasid, pidades selle ülesande läbiviimisel täielikku erapooletust parteipolitikas ja võimalikult ka naispoliitilises liikumises.

„Taluperenaise“ sisu jaguneb kahte pääossa: 1. üldosa ja 2. käsitööosa. Üldosas käsitletakse kodukorraldamist ja kaunistamist, sisseseadeid, aiatööd, kanakasvatust, lastekasvatust, tervishoidu, töövahendeid, toitmist jne., antakse ülevaateid maanaisteseltside tegevusest, uue-

APS-i „Ühispere“ toimkonna matk ilusasse loodusse Vapramäele. Sügis-suve pühapäeval 1929.

mast kirjandusest jne., tuuakse jutte ja luuletisi ning mõnesuguseid perenaise olukorda puutuvaid üldsisulisi kirjutisi.

Käsitööosa toob mitmesuguste käsitööde õpetusi ja mustreid ning naiste, laste ja, kui ruum lubab, ka meeste moode. Käsitöös on alati kaasas mustri- ja lõikeleht.

Alates käesoleva aasta algusest suurendati „Taluperenaise“ kausta, et võita ruumi, mis kippus jääma liiga kitsaks selle suure küsimuste hulga, mis pidid käsitlust leidma. „Taluperenaise“ suurendamine võimaldas ka mõne olulise osa täiendamist, mis seni ruumi puudusel kiratses. Nii täiendati kõige peält kangakudumise osakonda, mis toob nüüd igas numbris hulga kangamustreid ja isegi riideproovi või mõne värvitrüki mustri.

Samuti sai nüüd juba „Taluperenaise“ asutamise päevil APS-il olnud soovi, „Taluperenaisele“ kaasa anda laste osa, täide viia, ning käesolevast aastast alates ilmub koos „Taluperenaisega“ ka „Laste maailm“, mis tohiks olla emadele lastekasvatuseks suureks toeks.

On veel nimetamisväärt, et „Taluperenaise“ toimetuse laseb valmistada kõigi „Taluperenaises“ ilmunud originaal-mustrite järele käsitöid ja esineb nendega iga kahe aasta tagant suurematel põllumajanduslikkudel näitustel, kus siis rahval on võimalus nendega tutvuda. Sel teel „Taluperenaine“ tahab rahvast tutvustada tõeliselt väärtusliku käsitööga, mis sobib meie kodude kaunistamiseks.

Lõpuks peab ütlema, et Akad. Põllum. Selts on ajakirja „Taluperenaise“ väljaandmisega suure ja julge sammu meie kodukultuuri tõstmise alal edasi astunud ning seega paljude tuhandete naiste ja kodude tänu ära teeninud. „Taluperenaine“ on üks suuremaid ja säravamaid pärle APS-i kümne aastases tegevuses. Loodame, et järgnevad aastakümned sellele pärile sära aina lisavad.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS PÕLLUMAJANDUSLIKKE KEELT RIKASTAMAS JA UUENDAMAS.

LEO LOKO.

Põllumajandusliku keele puudulikkust, paendumatust ja ebaühtlust tundes, tekkis APS is kohe tegevuse alul mõte puuduvate oskussõnade loomisel jõudumööda kaasa aidata. Asutati oskussõnade toimkond, mis sugune tegevust alustas 1921. a. I semestril kahes sihis, 1) asuti koguma rahvakeeles tarvitusel olevaid oskussõnu ja 2) looma oskussõnu vastavalt mõistetele ja võõrkeelsetele terminitele. Alul kavatseti vene keelt võtta aluseks, kuid hiljem jäadi saksa keele juure. Rahvalikkude sõnade kogumiseks pöörati üleskutsetega põllumajanduse-üliõpilaste, agronoomide ja instruktore poole, et need koguksid materjali ja selle toimkonnale saadaksid. Kahjuks ei andnud see tagajärgi. Aianduse oskussõnade loomisele asudes avaldati üleskutse kuukirjas „Aed“ millele vastas ainult üks — „vidrikant“ Valgast (soovitas nimetada puukooli — „vidrik“).

Sõnade arutamiseks moodustatakse komisjon vastava ala eriteadlastest ja keeleteadlastest. Komisjoni tööst võtavad osa ka toimkonna liikmed — üliõpilased, kes teevad tehnilise töö. Sõnad on saadud osalt vastavate õppejõududelt ja saksakeelsest erikirjandusest välja kirjutatud. Senini on ilmunud oskussõnu järgmistelt aladelt: 1. Maaviljustulundusteaduse-, 2. sordiarenduse-, 3. aianduse- ja lähemal ajal ilmuvad 4. taimekaitse oskussõnad. Arutusel on praegu loomakasvatuse eksterjööri-õpetuse sõnad. Sõnade loomisel pole talitatud süstemaatiliselt, vaid on võetud sõnad, mis esinevad sagedamini.

Üldiselt on peetud 1921.—1930. a. 104 töökoosolekut, mis kokku kestnud umbes 300 tundi. Selle aja jooksul on läbi võetud 3-mel lugemisel umbes 4000 mõistet ja sõna.

Sõnade loomisel on töötanud järgmised komisjonid:

1. Maaviljustulundusteaduse sõnade komisjon: prof. P. Kõpp, lektor J. V. Veski; vähemal määral osa võtnud prof. K. Teräsvoori, prof. A. Nõmmik, mag. N. Roosa ja mitmed teised. Sõnad ilmunud kuukirjas „Agronoomia“ 1923. a.

2. Sordiarenduse sõnade komisjon: prof. N. Rootsi, lektor J. V. Veski, mag. A. Miljan, agr. A. Oja; vähemal määral osa võtnud mag. N. Roosa, dots. M. Gross, agr. J. Mets ja teisi. Sõnad ilmunud kuukirjas „Agronoomia“ 1924. a.

3. Aianduse sõnade komisjon: õpet. A. Mätlik, lektor J. V. Veski, A. Lange, prof. P. Kõpp, prof. N. Rootsi, dots. T. Lipmaa,

**Kodumaa
kihtkondade kaart**

■ J.P.S. Muinuskaitse
põu liiki uuritud
lääbi uurimata

agr. J. Keernik ja agr. L. Kiisvek. Sõnad ilmunud kuukirjas „Agro-
noomia“ 1926. a.

4. Taimkaitse oskussõnade komisjon: lektor J. V. Veski, õpet.
K. Zolk, agr. A. Käsebier, assist. A. Luhakooder ja teisi.

5. Loomakasvatuse eksterjöõri-õpetuse sõnade komisjon: prof. J. Mägi,
lektor J. V. Veski, dots. K. Tagepera, dots. A. Rängel, agr.
A. Muuga, assist. A. Steinberg ja teisi.

Lähema tuleviku ülesannetest oleks mainida — loomakasvatuse ekster-
jöõri-õpetuse sõnade lõpuleviimine ja põllumajandus-tehniliste oskussõnade
väljatöötamisele asumine.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSLIK SELTS KODUMAA MUISTSE PÕLLUMAJANDUSE UURIJANA.

KRISTJAN JAAMA.

Kodumaa muistse põllumajanduse rikkalikud varasalved tõmbasid juba varakult APS-i tegelaste tähelepanu endale. Tegevust sel alal alustati 1923. a. Et muinasesemed kiiresti hääbuvad, siis võeti uurimisele eeskätt need kihelkonnad, missugused eemal meie kultuurelu sentrumitest, kus enam võib leida vanaaegseid põllumajanduslikke tööriistu ja mitmesuguseid teisi esemeid ning kombeid.

Kindel töökava koostati käsikäes E. Rahva Muuseumiga, kes ka sel alal teotsenud. Edaspidise töö juures otsustati talitada nii, et E. R. Muuseum annab nende kihelkondade uurimiskirjeldustest, mis tema teostab, ära kirjad APS-ile ja APS talitab tema poolt teostatud kihelkondade uurimiskirjelduste suhtes samuti.

Stipendiaadid on töötanud vähemalt ühe kuu kohapääl, kihelkondades, kusjuures sõnalist vanavara, materjali täpsuse ja ehtsuse kontrolliks, on järele päritud vähemalt 10—14 vanemalt inimeselt.

Töökavas olid üldiselt järgmised nõudmised:

1. Ale, (saat, sõõrd) kütis jne. valmistamine ja esinemine teatud kihelkonnas.
2. Maaharimine, külv, seeme, sordid. Eriti silmas pidada tuli siin muistset naeri- ja kaunvilja-kasvatust.
3. Saak ja selle koristamine.
4. Rehepeks ja saagi tarvitamine.
5. Riietus, muistne ja praegune. Võrdlus: kas paremusele, või halvenemisele.
6. Tööriistad.
7. Loomakasvatus, jaht jne.
8. Vanaaegne voorikäimine.
9. Põllutööliste palgaolud muistsed ja nüüdsed.
10. Ehitised, eriti elamud ja nende sissesead.

Päälle kirjelduse tuli veel teha jooniseid ja fotosid. Mõned uurijad on isegi mudeleid valmistanud vanaaegsetest põllutööriistadest ja ehitistest ja osa neist on üle antud Ülikooli põllutööriistade ja masinate kabinetile.

Seni on APS-i poolt läbi uuritud 23 kihelkonda: Tartumaalt: Avinurme, Torma, Rõngu ja Maarja-Magdaleena; Valgamaalt: Helme; Petserimaalt kõik kihelkonnad; Pärnumaalt: Audru ja Saarde; Läänemaalt: Kullamaa ja Vigala; Saaremaalt: Muhu, Põide, Kihelkonna, Mustjala, Püha, Anseküla ja Jämaja.

Uurimistööst on osa võtnud A. Käsebier, H. Jänes, Kr. Jaama, E. Vardja, A. Kääparin, J. Hirsch, O. Tealane, L. Kiisvek j.t.

Tehtud uurimistööde kirjeldused on APS-i raamatukogus (ära kirju on antud E. R. Muuseumile) ja osa kirjeldusi on praegu Soomes dr. E. Mannise käes uurimisotstarbel.

MÕNINGAID MÄRKMEID APS-I TEISIST ELUAVALDUSIST.

ELMAR ROGER.

Elmar Roger

APS-i kauaaegne juhatuse liige.
Ajakirja „Agronoomia“ tegev-
toimetaja.

Vabadussõja lõppedes, kihutatuna veel selle entusiasmi ajedest, virgus uus elu Tartus — kibelev, täis jõudu ja teadmist, et nüüd võime teotseda ja nüüd peame teotsema.

Too üliõpilaspere, kes oli koondunud noore, vaid rajatud põllumajandusteaduskonna ümber, elas kaasa tolle aja vaimuga, juhitud suurest tahtest, teadlik olles kõiges mis tarvis teha meie põllumajanduse hääks käekäiguks, ning olles usus paremasse tulevikku.

Selline oli pind, kus võrsuma pandi mõte teaduskonna üliõpilaste koondusest, mille mõtte ülesvõtjaks oli August Eslas. See oli sügissemestril 1920. Peeti „Põlluteadlaste ringi“ asutamiskoosolek 23. okt. 1920, mil liikmeks astuda soovijadena endid üles tähendasid 41 põllumajandusteaduskonna üliõpilast (nende hulgas oli 8 metsaosakonna üliõpilast).

Juba tollel „Ringi“ asutamiskoosolekul räägiti neist paljulist ülesandeist, mis tegijaid ootavad. — Nüüd aga vaadeldes möödunud esimese aastakümne tegevust, näeme, et siis kujutletud ülesanded oma ulatuselt üsna laiemad piirid on omandanud kui seda siis võidi unistadagi.

*

Kui eelmised kirjutised on käsitlenud APS-i tegevust üksikuil erinevail aladel, kus tööd tehtud suure tõsidusega, siis au andes tööle peame tähendama, et suur rida teisi APS-i eluavalduisi on olnud väljahüpped igapäevastest, nagu soodsa pinna valmistuseks kõigele muule tegevusele.

Olgu järgnevad read nende veel mainimata APS-i eluavalduiste jaoks.

*

Samuti kui iga üksiku isiku või perekonna elus on suur tähtsus kodul, nii on see ka organisatsiooni elus, sest kodu — ruumid on see, mis võimaldab õieti sisemist korralikku tegevust.

Raske on olnud APS-il ruumide leidmine ja kahjuks päris kohaseid pole veel seninigi. — Tervelt viis semestrit on APS olnud kui linnuke

APS-i kuues suvipäev.
Raadil 30. juunil 1929.

oksa pääl, üsna ilma ulaluset: pidanud üldkoosolekuid ülikooli auditooriumes ning juhatusekoosolekuid erakortereis. Sellane seisukord kestis kuni 1922. a. 8. novembrini, mil peeti esimene üldkoosolek omas korteris Suurturg 8, kus oli küll siis vaid ainult üks suur tuba, kuid mis rahuldas siiski vajalisi nõudeid. Kui hiljem võimalus avanes sääl veel 3 tuba juure saada, siis ei jätud seda mitte kasutamata. Ja nüüd, mil APS-il on vajalikud oma bürooruumid, tundub, et praegused ei vasta kaugeltki tagasihoidlikutelegi nõudeile.

Kui nüüd korra astuda APS-i ruumidesse semestri tegevuse keskel, siis keeb sääl elu: kes tutvuvad raamatukogu laialdase varaga, kes hangivad päevauudiseid hulgalisist ajalehist kõigist kodumaa nurkadest. Kuid ei puudu ka spordiharrastajaid — need löövad siis saalis ping-pongi. — Ja miks siis ka mitte, kui on vaba tund kahe loengu vahel. Ohtuti võib näha istumas toimkondi töö juures, võib leida raadioharrastajaid, kes naudivad muusikat, mida hää aparaat täiesti pakub. Siin luuakse tutvusi ja sõprussidemeid ning saadetakse tihti ka vabad minutid kaine meelelahutuse juures mööda. Sellane on see igapäevane APS.

*

Kus ollakse juba hulgakesi koos, sääl tekivad kavatsused, ettevõtlikkus ning korraldustähe. Selle tulemusena peaks siinkohal mainima

APS-i suvipäevi, mis esmakordselt peeti 29. juunil 1924. Seni on peetud suvipäevi igal aastal ikka esimesel pühapäeval päale jaanipäeva. Päikesetõusust päikesetõusuni on nad kestnud. Hommikul on olnud väljasõit kusagile lähedasse, väärivasse kohta. Päeval ametlik koosoleku osa, kus võimalus teemalolevail liikmel ülevaadet saada APS-i tegevusest, ühine lõuna ning koosviibimine õhtul.

APS-i seitsmes suvipäev.

Raadil 29. juunil 1930.

— Seni on 80—100 seltsiliikme ümber suvipäevist osa võtnud. Suvipäevade korraldus on lasunud peamiselt katsejaamus praktiseerivate üliõpilaste õlul, eriti aga naisüliõpilased on nende hääks kordaminekuks suuresti kaasa aitanud.

*

Teame kuivõrt tähtis on tunda oma maad ja rahvast, näha eeskujulikkust, mis virgutab järeletegemisele ning annab töö hoogu. Kõike seda on suurel määral võimaldanud APS-i poolt nii kodu- kui ka välismaale korraldatud ekskursioonid.

See suur kokkupuutumine tegelikkude põllumeeste ja noorte põlluteadlaste vahel, kel tulevikus nende keskel töötada tuleb, loob õieti usalduse ja pinna tulevaseks tööks, võimaldab noortel õppida tundma põllumehe hingeelu, põllumehe häda ja muresid. Õpitakse tundma oma kodumaad — hakatakse seda ka armastama.

Esimene ekskursioon korraldati 26. nov. 1920. a. „Vahile“. Osavõtjaid oli 40 üliõpilast, õppejõududest olid prof. A. Nõmmik ja lektor J. Rüütel.

Järgneval kevadel 1921 korraldati nii mõnigi lühem matk Tartu lähemasse ümbrusse; — meele on jäänud eriti üks, mil piimaklaaside juures kusagil talus kõigiga sinasõprust joodi. Üldiselt jäi „sina“ hästi püsima, ainult naiskaasvõitlejad unustasid selle juba järgmisel päeval!

Tahaksin siinkohal peatuda vaid nüüd ainult suuremate, pikemate ekskursioonide juures, mida arvult on neli. Kõikide nende ekskursioonide juhiks on olnud prof. P. Kõpp.

1922 a. kevadsuvel väljus Tartust 20 üliõpilast pr. ja hr. Kõpu osavõtul rongil lõuna poole (vaata pilt lk. 28). Peatudes Sangaste ümbruskonnas oli päähuvi juhitud Sangaste mõisale, kus krahv Berg huvitavalt omi suuri kogemusi jagas väga mitmesugustel põllumajanduse aladel, eriti tutvustades oma rukki sordiarendusega. Peatuti veel hra Grossi talus „Saksamatsil“ ning pr. Erteli „Soome“ talus. Sangastest sõideti Valga kaudu Abja jaamani,

APS-i paksust kroonika-raamatust loeme: . . . kuna hommikutund veel varajane oli ja väljasõit määratud kell 4, siis energiaküllane APS-i rahvas — küll vaid meespere — ronis katsejaamahoone katusele ning iga korstna otsa tõusis mees. Esimese korstna otsas võtab valveseisaku Ants Käsebier, kelle jõurikkal juhtimisel tehti „cantust“ ja tervitati juuretulnukaid ürgjõulise käraga . . . (APS-i kuues suvipäev.)

et tutvuda säälse ümbruskonnaga. Külastati nimelt hra Arro „Palu“ talu, Abja linavabrikut, hra Kuuma „Viraku“ talu, hra lire „Losu“ talu, hra Meltsa „Tõlla“ talu ning prl. Sapase juhatusel töötavat Liplapi aiatöö- ning majapidamiskooli. Vahepeäl enne Liplapile minekut peatuti veidi ühe oma ksv. kodus, et endid jões karastada ja ammutada uut värskust. Järgmisel päeval oldi juba Viljandis. Külastati hra Leiki Uusna mõisat, kust juba Oiu poole tüüriti, et laeval Tartu saada.

Järgmisel suvel 1923 võeti ette õpireis Põhja-Eestisse. Külastati hra Pärline „Soojamaa“ talu, Jõgeva Sordikasvandust, Tooma Sookatsejaama ning Jänedra Põllutöökooli, kus veedeti meeleolurikas õhtu. Reis läks edasi Tallinna kaudu Taeblani hra Saare majapidamisse. Külastati ka Haapsalut, kus kohtasime auväärt kunstnik Laipmani, kes lõbusa reisiseltsilisena meiega kaasa tegi eriti huvitava matka Haapsalust Vormsi saarele, mis oma elu ja olu poolest esmakordseile külastajale erilist huvi pakkus. Päälinnas peatuti Haapsalust tagasisõidul pikemalt, külastati P. K. „Estooniat“ ja tema tehaseid, E. T. K. asutisi, või väljaveo-kontrolljaama j. m. Ohtul oli P. K. „Estoonia“ poolt vastuvõtt, kus sõbralikult hääs meeleolu koos istuti.

Järgmine ekskursioon tuli toime 1928. a vihmasel suvel juuliku kesk. Sõidukiks veoauto, osavõtjaid 25 üliõpilast. Tookord oli suun Kagu-Eestisse. Esimesena peatuti hra Aaviku „Põltsamaa“ talus Tartu lähedal, säält läks sõit edasi E. S. Ü. Luunja mõisa ja seemnekasvandusse. Järgnes pikem sõit Ahja ja Rasina kaudu ülikooli õppemetskonda, kust järgmisel päeval Peipsi äärse Naha küla ceskujulikke majapidamisi külastati. Järgnesid Rāpina gümnaasium, Väimela põllutöökool ning majapidamine. Järgnesid hra Vreemani ja hra Udrase talud, Sõmerpalu riigimõisa, Vana-Antsla kodumajanduskool ning mõisa majapidamine. Uue-Antslas vaadati kalakasvandust. Siit läks sõit Otepää suunas, kus kosutav öömaja hra Vulffi pool aset leidis. Järgnevalt jätkati sõitu Krüüdneri kaudu Vana-Kuustesse, kus peatuti G. Ottase „Villemi“ talus ning hra Põderoni „Kolga“ talus, millega lõpetatigi õpireis, pöördudes tagasi Tartu.

Neljas suurem ekskursioon tuli toime 1.—7. juulini suvel 1930, päämiselt kesk Eestisse. Seekordne ekskursioon oli liikumisvahendiks valinud kergeveo-auto. Osavõtjaid 25 üliõpilast. Külastati järgmisi asutisi ning majapidamisi: Ulila elektrijaama, hra Juudase „Juraku“ talu Puhjas, hra Palmi „Kerge“ talu. Teel peatuti Kolga-Jaani surnuaial — vaadati hiljuti püsti-

APS-i esimene suurem ekskursioon Sangaste-Abja-Uusna. 1922.

Pahemalt paremale — lamavad: Joh. Semper, Karl Ainomäe; istuvad: pr. Minna Liik, Herman Anderson, Hilda Brauer, Jaan Luik, pr. Veera Kõpp, prof. Peeter Kõpp, Joh. Valfisch, Anna Treiberg †; seisavad: Elmar Liik, Aksel Mägist, Peeter Kitsberg, Albert Zion, Erika Topman, Gustav Abel, Albert Leesment.

tatud Villem Reimani hauasammast. Pikem peatus oli Soosaare mõisas, kus härra Sivers õpireislas tutvustas heinaseemnekasvatusega, kultuurniitudega ning maaparandusettevõttega. Edasi E. T. K. tehased ja aiamajapidamine Põltsamaal, millele järgnesid majapidamised „Eesti-Taanis“: T. Anvelt „Anni“ talu, hra Langi „Kihnu“ talu ja G. Sihvi „Lalli“ talu.

Võhma alevis vaadati eeskujulikke ühispiimatalitist, jõukat majandusühingut ning eksportapamaja, mis õpireislaste õnneks siis just ka töötas. Peatuti veel J. Ilvese „Peetri“ talus, kust siirduti Säreveresse — tutvuti mõisa majapidamisega ja kodumajanduskooliga. Hilisel õhtutunnil jõuti Kehtna kõrgemasse kodumajanduskooli. Järgmisel päeval külastati Kuusiku riigi põllutöökatsejaama, Saku kodumajanduskooli. Lühikese peatuse järele Tallinnas sõideti K. Pätsu tallu Kosele, säält Kehra riigimõisa ning samanimelisse sordikasvandusse. Teel Jänedale tehti väike kõrvalepöördumine C. Scheeli tallu „Oeperale“, pikem peatus oli Jänedal. Edasi Käreвете mõisa ning K. Antoni „Maarja“ ja E. Linkhorsti „Koltsi“ talu. Veel Viisu mõisas, Vodja põllutöökoolis ning Väike-Kareda mõisas hra R. Johannsoni külalis-tena ning pöörduti tagasi Tartu poole.

Päale nende on korraldatud rida lühemaajalisi ekskursioone Tartu ümbrusse. Küll suvipäevade aegu kui ka muul ajal, nii Vasulasse, Luunjasse, Haaslavale, Vahile, Maarjamõisa ja mujale.

Seega oleks loetletud need kohad ja asutised, mida on APS-i pere külastanud. Hää tuju ja rõõmuküllased on olnud õpireisid. Vastuvõtt kõikjal südamlilik, vaatamata selle suurele vaevale, mida tavaliselt külastatavaile seesugused õpireisid sünnitavad. Millega saaksime aga veel kord avaldada tänu kõigile selle eest — ei küll vist muuga kui lubadusega töötada Eesti põllumajanduse edu kasuks, seega vast kaudsel teel kasulik olles ka neile asutistele ja majapidamistele, kes meid alati on ülilahkesti vastu võtnud.

APS-i ekskursioon Lätti, suvel 1929.

Külastamas üht talumajapidamist. Ees pahemal istub dots. P. Kreišmanis.

On korraldatud ka välismaa ekskursioone Soome ja Lätti.

1922. a. 15.—30. juunini Soome ülemaalse näituse ajal Tampere korraldati sinna ekskursioon, millest 20 seltsiliiget osa võttis, õppejõudude prof. K. Teräsvuori ja A. Nõmmiku juhatusel. See ekskursioon oli veel tol ajal kui sild Eesti Soome vahel veel nõrk oli ning suhted peaaegu nagu puudusid. Küllalt pikk õpireis võimaldas aga võrdlemisi igakülgset tutvuda Soome põllumajandusega, rahva elu ja oluga.

1929. a. suvel tuli toime ekskursioon Lätti, millest osa võtsid 15 seltsiliiget, nende hulgas rida vanemaid juba ülikooli lõpetanud. Külastati päale asutiste Riias ja selle läheduses ülikooli katsejaamu Auces ning Cesvaine ümbruses majapidamisi. Vastuvõtt ülisõbralik ja lahke.

Välismaile teisi suuremaid ekskursioone ettevõetud pole. Päevakorras on olnud tihti Soome sõit, mis aga mitmesugustel asjaoludel on tulnud edasi lükata.

Meeleldi on APS näinud oma külalistena ka välismaa kaasvõitlejaid ja püüdnud neile alati võimalust mööda tutvustada Eestit ja meie põllumajanduse seisukorda. 1924. a. 12. ja 13 mail oli APS-il hää meel võtta vastu Soome vastava organisatsiooni „Sampsa“ külaskäiku. Tookord näidati võõraile päämiselt Tartut, ülikooli ja selle asutusi ning Tartu lähemat ümbrust — Vahi ja Raadi. APS-i poolt võõraile tol puhul korraldatud koosviibimine Eesti Üliõpilaste Seltsi majas kandis päale sõbralikkuse veel tõsise hõimutöö ilmet.

Läti põllumajandusteaduskonna üliõpilaste seltsi vastukülaskäik APS-ile tuli toime 9.—11. augustini 1930. a., millest osa võttis agronoom ja üliõpilasi arvult 20. 3 päeva jooksul näidati külalistele ülikooli asutisi ning katsejaamu, külastati Vasula kodumajanduskooli, Maarjamõisat, Tartu Eesti Majandusühisust, Luunja mõisat, „Villemi“ talu Vana-Kuustes, Tooma Sookatse-

jaama, Jõgeva Sordikasvandust, Jõgeva Majandusühisust ning Ühispanka. Enne ärasõitu oli korraldatud koosviibimine Eesti Üliõpilaste Seltsi majas, kust võõrad rongile saadeti.

Loodame, et ka need kahe naaberriigi noorte põlluteadlaste külaskäigud on kaasa mõjunud naaberrahvaste häade ja sõbralikkude vahekordade ning koostöö kindlustamiseks.

Ei saa siinkohal mainimata jätta, et APS-il oli hää meel vastu võtta käesoleva aasta septembrikuu alul Kehtna kõrgema majapidamiskooli õpetajaid ja õpilasi. Sel puhul APS-i poolt korraldatud ühine koosviibimine üliõpilasmajas tahtis olla väikesekski tänutäheks nende meie sagedaste Kehtna külastamiste ja säälse lahkete vastuvõttude eest.

*

APS-il on kujunenud kahtlemata ka oma traditsioonid — jäägu need ka püsima. Tahaksin siin peatuda nimelt ühe juures — Seltsi liikmete austamisel nende kõrge teadusliku kraadi saamisel. — Kohe päale promotiooni lõppu Ülikooli aulas, on palutud noor doktor ja teised külalised APS-i ruumidesse, kus säält pere neid vaimustusega tervitab. Väike suupiste. Kõned austuse avaldusena kõrgele teadusele. Seni on APS-il rõõm olnud sel puhul tervitada prof. P. Kõppu — 30. mail, 1926., prof. L. Rinnet — 3. märts. 1927. ja prof. N. Rootsit 10. dets. 1927. a. Jäägu see kena komme ka edaspidiseks.

*

Aja nõuded on esile kutsunud nii mõnegi APS-i eluavalduse, mis sihitud oskuste omandamisele neil aladel, mida ülikoolis pole võimalik kuulda. Nii on peetud seni kaks korrapärast trakto ri-kursust, esimene 1923. a. ja teine 1930. a. Mõlemast kursusest võttis 20 üliõpilase ümber osa. Lektoriteks kursustel olid vilunud asjatundjad, — viimasel kursusel Masinatarvitajate Ühingu Liidu instruktor hra Nurk. Praktiliselt on võimalus olnud harjutada ülikooli mõisate majapidamises.

*

APS on esinenud väljapanekutega ka põllumajanduslikel näitusil, nii umbrohtude ja nende seemnete koguga ja eeskujuliku põllumehe raamatukoguga. Viimaseil näitusil on alati esinenud ajakiri „Taluperenaine“, välja pannes ka hulk väärtuslikke käsitöid, mis tehtud „Taluperenaises“ ilmunud mustrite järele. Käsitööd on tunnustatud kõrgema auhinna vääriliseks.

Kord õppetöö keskel tuleb APS-i pere kokku oma aastapäevaks. Päale tõsise töö saadetakse üks õhtu lõbusasti vanade sõprade keskel mööda. Õpitakse tundma nooremaid, sobitatakse tutvusi.

Ja kui nüüd käesoleval aastal, APS-i kümnenadal aastapäeval jällegi eriti rohkesti kaasvõitlejaid, vanu ja noori koos oleme, siis sooviksin, et APS-i õilas vaim, tema kõrged sihid ja ideaalid ikka tugevneksid ja semestrist semestrisse nooremaile edasi kanduksid!

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSLIKU SELTSI 10 AASTA TEGEVUSEST.

ARNOLD STEINBERG.

Aega, mil asutati Akad. Põllumajanduslik Selts, võib õigusega nimetada „tormi ja tungi“ ajajärguks. Olid pudenenud vanad slavismi kütked, rebenenud germanismi köidikud, oli veel ainult kuulda kaugenevaid häireid idast. Nüüd olid kõik nagu kohustatud kodumaa kultuur- ja majanduselu edendamiseks tööle asuma. Niisuguses töömeeleolus asutati 1920. a. II sem. APS enamiku ülikooli põllumajandusteaduskonna üliõpilaste poolt. Tunti, et teha oli palju, kuid piiratud võimised ühelt ja majanduslikud raskused teisalt sundisid esialgset töökava vähendada. Aasta-aastalt, püsiva püüdmisega süvendatakse tegevust, kristalliseeruvad tegevussihtjooned ja Selts omandab kindlama ilme. Olgu eelolevas toodud selle evolutsiooni kohta kvantitatiivseid momente Seltsi tähtsamate organite tegevuse ja tähtsamate ettevõtete kohta.

Seltsi liikmestik on nagu juuresolevast tabelist näha järjekindlalt suurenenud.

Aastad	Liikmete üld- arv	N e n d e s t		
		üliõpilasi	ülikooli õppe- jõude	tegelikke ag- ronoome ja teisi
1920	56	56	—	—
1921	93	91	2	—
1922	117	114	3	—
1923	137	132	4	1
1924	196	184	7	5
1925	256	238	7	11
1926	319	288	7	24
1927	419	370	7	49
1928	428	366	7	55
1929	366	295	10	61
1930	401 ¹⁾	316	12	73

Väikene langus tundub olevat 1929. a., mil kustutati nimestikust paljud ülikooli pooleliijätnute ja oma kohustusi mittetäitnute nimed. Rõhuvus enamuses on APS-i liikmeteks põllumajandusteaduskonna agron.-osak. üliõpilased. 1929. a. olid neist 73% APS-i liikmed. See näitab, et APS on kujunenud neile teiseks akadeemiaks. Põllumajandusteaduskonna õppejõud on peaaegu kõik APS-i liikmed ning elavalt kaasa töötanud. Järjekindlalt suureneb väljaspool ülikooli olevate liikmete arv, sest kõik agronoomid, kes üliõpilaseas APS-i liikmeks astunud, on ka päale studiumi lõpetamist nendeks edasi jäänud. Päale nimetatute on liikmeteks veel õppejõude ja üliõpilasi teistest teaduskondadest kui ka teisi ülikooli lõpetanud agronoomide.

1) Nende seast on eluaegseid liikmeid 80.

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi

Aastad	Esimees	I abi-esimees	II abi-esimees	Kirjatoimetaja	I abikirjatoimetaja	II abikirjatoimetaja
1920	K. Zolk	A. Käbin	—	A. Eslas	M. Kohlap	—
1921	Prof. P. Kõpp	A. Käbin	—	A. Eslas	A. Trubok	—
1922	Prof. P. Kõpp	N. Roosa	—	A. Mägiste	A. Käsebier	—
1923	Prof. P. Kõpp	N. Roosa	—	E. Roger	J. Viilip	—
1924	Prof. P. Kõpp	E. Roger	—	P. Ruubel	R. Tamm	—
1925	Prof. P. Kõpp	E. Roger	H. Västriku	A. Mägiste	J. Pullerits	J. Vellbaum
1926	Prof. P. Kõpp	P. Ruubel	A. Mägiste	J. Pullerits	A. Ratt	J. Ainson
1927	Prof. P. Kõpp	P. Ruubel	A. Jürjer	J. Ainson	A. Jaanson	L. Soosaar
1928	Prof. P. Kõpp	R. Leben	A. Juhanson	A. Jaanson	A. Soovik	L. Berg
1929	Prof. P. Kõpp	A. Mägiste	J. Kass	A. Steinberg	L. Kents	J. Nõu
1930	Prof. P. Kõpp	J. Nõu	J. Kass	A. Steinberg	E. Vint	H. Jaanusson

Seltsi juhatus

on koosnenud ülikooli õppejõududest, üliõpilastest ja Tartus asuvatest agronoomidest. Piltliku ülevaate juhatuste koosseisudest aastate järel annab ligiolev tabel.

Et aasta-aastalt Seltsi juhatuse tegevus on laienenud ja et võimaldada vanemate ja vilunumate liikmete osavõttu Seltsi juhtimisest, on juhatuse liikmete arv tõusnud alul 5 päält praeguse 13-ni. Suur juhatuse kvoorum ei ole sugugi takistanud tööd — ümberpöörduvalt on võidud enam sisulist tööd teha ülesandeid jaotades juhatuse liikmete vahel.

Olgugi, et juhatusest aastate vältel palju inimesi on läbi käinud, ei ole selletõttu teadmises muutust Seltsi tegevuses, ideoloogias ja juhtimises olnud. Iga eelmine juhatus on järgnevale pärandanud mõõduandva osa endisi liikmeid, milline asjaolu on taganud sihtide järjekindlat teostamist. Kogu 10 aasta jooksul on esimees prof. P. Kõpp raugematult Seltsi juhtinud, alatas teid leidnud raskuste ületamiseks, Seltsi ilme ja olu eest hoolitsedes. Tema optimistliku mõju tõttu on saadud teostada selliseid ettevõtteid nagu „Põllumehe Käsiraamatu“ ja k/k. „Taluperenaise“ väljaandmine. APS-i majandust on kauemat aega juhtinud prof. N. Rootsi, prof. L. Rinne ja mag. A. Miljan. Juhatuse koosseisu läbitehes kõiki ameteid on läbistanud mõned vanemad veteraanid — agr. A. Käsebier, agr. L. Käbin, E. Roger ja agr. A. Mägiste, kellele õlul on lasunud paljude suuremate APS-i ettevõtete teostamine.

Juhatuse tegevusest, arvesse võttes peetud koosolekuid ja otsustatud küsimusi, annab ülevaate järgnev tabel:

Aastad	Peetud koosolekuid	Otsustatud küsimusi.	Aastad	Peetud koosolekuid	Otsustatud küsimusi
1920	8	31	1926	17	117
1921	20	104	1927	23	136
1922	21	118	1928	22	122
1923	12	98	1929	21	162
1924	14	94	1930	14	101 kuni 20. X 30.
1925	28	199	üldkokkuvõttes	200	1282

Seltsi liikmete enesearendusele on mõjuvalt kaasa aidanud järjekindlalt korraldatavad üldkoosolekud.

Nende koosolekute kandvamaks osaks on olnud kõned, siis mitmesuguste Seltsi tegevusse puutuvate küsimuste arutlemine. Kõnedega on esinenud ülikooli õppejõud, katsetegelased, eriteadlased, seltsi liikmed j. t. akuutsemate põllumajanduslike päevaküsimuste kui ka üldküsimuste üle. Paljud uued mõtted, ideed on siit alguse saanud ning tegelikkus ellu teostamiseks edasi kantud. Siin on olnud üliõpilastel võimalus mitmesuguste teaduslike ja tegeliku

juhatuse koosseisud aastatel 1920—1930.

Laekur	Abilaekur	Majaisa	Ametita juhatuse liikmed
R. Miller	—	—	—
M. Gross	—	—	—
J. Velitar	—	A. Esias	—
Prof. N. Rootsi	—	A. Miljan	—
Prof. N. Rootsi	—	A. Käsebier	—
Prof. N. Rootsi	A. Vask	A. Käsebier	Prof. L. Rinne, agr. J. Mets
Prof. N. Rootsi	A. Vask	E. Roger	Prof. L. Rinne, agr. J. Mets, A. Käsebier
Prof. L. Rinne	R. Noor	E. Roger	A. Käsebier, L. Martinson
Mag. A. Miljan	K. Jaama	A. Mägiste	L. Martinson, A. Käsebier
Mag. A. Miljan	B. Neuhaus	A. Jaanson	L. Rinne, E. Roger, A. Käsebier, L. Käbin
Dots. M. Gross	R. Tomson	A. Jaanson ja hiljem A. Truu	A. Käsebier, E. Roger, L. Käbin, A. Kesküla ja hiljem L. Loko.

elu küsimuste arutlemisega kokku puutuda, mis kahtlemata on positiivselt kaasa mõjunud nende kutselisele ettevalmistusele. Kõnekoosolekute ja referaatide arv on püsinud aastate vältel en.-vähem ühesugusena, teatavaid muuteid näitab koosolekuist osavõtute keskmise arvu liikumine. 1926/27 õ.-a., mil üliõpilaste arv oli ülikoolis ja põllumajandusteaduskonnas kõige kõrgem, on elavamalt koosolekuist osa võetud. Hiljem, agronoomilise nõuandetöö laiendamisel on valgunud palju aktiivsemaid liikmeid tegelusse ja nende asetamine nooremate poolt pole nii intensiivselt järgnenud. Näib, et mõn selles suhtes on möödunud ja liigutakse vastu tõusule — säärane mõõnavus on omane igale seltskondlikule tegevusele.

APS-i üldkoosolekud 1920—1930.

Aastad	Kõnekoosolekud	Asjaajamis-koosolekud	Referaate peetud	R e f e r e n d i d			Osavõtnuid keskmiselt
				Ülik. õppej.	Üliõpil.	Välj. ülik.	
1920	—	3	—	—	—	—	—
1921	9	1	12	3	5	—	40
1922	8	2	11	3	3	5	45,7
1923	8	3	8	1	4	3	46,0
1924	11	3	11	2	3	5	49,0
1925	11	2	11	4	3	2	59,0
1926	10	2	11	3	3	3	69,6
1927	15	3	15	3	2	5	63,0
1928	14	2	14	4	1	6	52,1
1929	12	3	12	5	—	3	42,9
1930 ¹⁾	10	3	11	3	3	5	53,4
Kokku	108	27	116	31	27	37	52,0

Seltsi päätegevus, eriti sisuline osa on koondunud arvukatesse toimkondadesse. Nende tekkimist on põhjustanud kas teatava rühma liikmete tarve ennast täiendada, arendada mõnes alas (kõnelemises, artiklite kirjutamises, kodumajanduses, pildistamises j. n. e.) või otstarbeka töö koordineerimisega teostada ühiselt mitmesuguse iseloomulisi ettevõtteid, kodumaa põllumajanduse uurimist, oskussõnade loomist j. n. e.)

Algusest peale on asutatud 21 toimkonda; järjestatud vanuselt: oskussõnade-, metsaasjanduse-, raamatukogu-, muinsus, kodumaa põllumajanduse uurimise-, kodumaa põllumajan-

1) kuni 20. X 30.

duse ajaloo-, seemnekogude ja herbaariumide-, põllumehe käsiraamatu-, foto-, kõnede ja arvustuste-, „Ühispere-“, kodukaunistamise-, kodumajanduse-, suvipäevade-, „Agronoomia“, matka-, k/k „Taluperenaise-“, ajakirjanduse-, põllumajandusliku ajakirjanduse kodifitseerimise-, raadio- ja maaparanduse toimekonnad.

Viiks pikale peatuda kõigi tegutsevate ja tegutsenute toimekondade juures, peatun ainult nende toimekondade juures, millede tegevust teisel ei ole käsitletud.

Edukalt suurenenud on

raamatukogu,

millele 1921. a. esimene Seltsi esimees K. Zolk raamatute kinkimisega aluse pani. Kuni 1922. a. oktoobrikuuni asus raamatukogu Põllumajanduse kabinetis, ülikooli päähoone III korral; hiljem praegustesse ruumidesse asudes avanes võimalus ka lugemislaua avamiseks. Praegu sisaldab raamatukogu 2905 köidet puht põllumajandusliku sisuga omamaa, saksa, vene, soome ja inglise kirjandust ca 10.000 kr. väärtuses. Eriti on püütud muretseda ka kõike seda, mis üldse Baltimaade põllumaj. olude kohta käib. Esijoones on raamatukogusse tellitud eksamikursuse raamatuid, kuid ka põhjalikumaid käsiraamatuid erialadelt. Raamatukogu täiendamiseks on iga aasta kuni 2000 kr. kulutatud. Lugemislauas leiduvad Eesti põllumajanduslikud ajakirjad arvult 14, põllum. ajakirjad Saksamaalt — 11, Soomest — 5, Inglismaalt — 2 ja Taanist — 1. Pääle selle kõik Eesti ajalehed, poliitilised ja muud ning mitmesuguseid ajakirju kunsti, kirjanduse j. m. aladelt.

Arvurikkamaks ja elavamaks on olnud

kõnede ja arvustuste toimekond.

Semestrist-semestrisse igal nädalal on toimekond korraldanud liikmetele harjutus-kõnekoosolekuid ja impromptokõnesid. Arvustusi on peetud koguteos „Tartumaa“ maatulundusliku osa, k/k. „Põllumehe“, Põllumehe käsiraamat I, „Ühistegevuslehe“ ja Põllumehe kalender-käsiraamatu kohta. — On võidud näha, et need kes kõne alal tšempioonidena väljunud toimekonnast, on nendeks jäänud ka edaspidi — tegeluses.

Samuti enesearenduslikul alal teotseb

foto-toimekond,

kelle korraldusel 1923/24 a. dots. A. Luksepa ja hiljem assist. A. Muuga juhatusel peeti fotografeerimise kursus. Toimekonna tegevust halvab vastavate tööruumide puudus. Mõnigi agronoom on sellest toimekonnast kaasa viinud pildistamisele kihutaja „batsilli“. Käesoleval semestril on toimekonnas jällegi käimas fotografeerimise kursus.

Teiseloomuline toimekond on

„Ühispere“,

kes oma sihiks seadnud igapäev kõrvutõõtivate õppijate ja õpetajate, vanemate ja nooremate Seltsi liikmete vahel arendada sõprust ja hääd vahetõõda. Selleks on korraldatud koosviibimisi, kus vanemad liikmed on esinenud ettekannetega seltskondlikkude küsimuste üle, mängu-, tee-, jõulu-, vastla- jne. õõtuid, tehtud ühiseid väljasõõte, eriti suveti j. n. e.

1928 a. II sem. asutati

ajakirjanduse toimekond

Et agronoomil tuleb nõu anda nii suu kui sulega, selle ettevalmistamiseks kirjutavad tmk. liikmed järjekindlalt artikleid põllumajanduslikkude küsimuste üle. Enne avaldamist arvustatakse ja korrigeeritakse artiklid stiili, sisu j. n. e. suhtes. Niimõõdi on palju artikleid meie põllumajanduslikkude ajakirjade veergel ilmunud.

Kokkuvõõetult on APS-i päätegevus seisnud nooremate, veel akadeemias õõppivate, põllumajandustegelaste enesearendamiseks kaasaaitamises ja kodumaa põllumajandusekultuuri edustamises. Neil mõõlemil aladel on mõõõdunud 10 a. tegevuse vältel nähtavaid tulemusi suudetud ilmutada. Aeg ja areng nihutab alatasa esiplaanile lisaks endistele uusi probleeme ja uusi raskusi, nende lahendamiseks ja õõletamiseks aidaku kaasa siin tehtav tõõ.

AKADEEMILISE PÕLLUMAJANDUSLIKU SELTSI MAJANDUSLIK ARENG.

AKSEL MÄGISTE.

Aksel Mägist.

Kauaaegne APS-i juhatuse liige.

APS-i majanduslik algus oli raske, sest APS, samuti nagu teisedki 10 aasta eest asutatud akadeemilised seltsid, koosnes peaaegu täielikult üliõpilasist, kellelt liikmemaksude näol kuigi palju loota ega saada polnud. Algusest pääle tuli põhimõtteks võtta sissetulekuid väljaspoolt hankima hakata ehk oma ettevõtete kaudu tulusid muretseda. Ongi olnud esimese kümne tegevusaasta kestel raha hankimise abinõud väga mitmesugused, enne kui jõuti praeguse olukorrani, mil Selts omad sissetulekud saab pääasjalikult omadest tulutootest ettevõtetest ja liikmemaksudest.

Parima pildi APS-i majanduslikust arengust saame, kui vaatluse alla võtame APS-i rahalised läbikäigud üksikuil aastail ja ühenduses sellega tähtsamad tulud ja kulud.

APS-i sissetulekud aastate järele.

Aasta	Liikmemaksudest Kr.	Toetused		Oma ettevõtetest Kr.	Kokku Kr.
		Ühistegelisel telt asutistelt Kr.	Maavalitsus- telt Kr		
1920	6 50	—	—	—	6,50
1921	700.00	550.00	—	800.00	2.050.00
1923	64.00	550.00	650.00	2.699.19	3.963.19
1924	115.50	350.00	699.80	450.43	1.615.73
1925	117.00	160.00	150.00	16.921.76	17.348.76
1926	1139.40	470.00	300.00	8.873.63	10.648.03
1927	353.50	—	—	53.021.50	53.440.00
1928	649.66	100.00	—	94.931.44	95.681.10
1929	1111.74	260.00	—	64.467.17	65.839.88

APS-i väljaminekud aastate järele.

Aasta	Korter Kr.	Toimkondade kulud Kr.	Kirjastus Kr.	Muud kulud Kr.	Kokku Kr.
1920	—	—	—	6.50	6.50
1921	—	973.77	31.52	499.34	1.504.63
1923	582.84	1.470.78	—	903.02	2.956.63
1924	917.91	503.95	—	1.579.58	3 001.44
1925	1.902.17	1.290.00	2.519.55	5 576.50	11.288.22
1926	1.982.15	1.454.00	6.271.92	1.880.28	11.588.25
1927	1.940.44	2 214.21	21.429.06	8.081.62	33 551.63
1928	2.576.01	1.404.43	58.620.13	30.188.98	92.789.45
1929	2 368.19	1.604.57	51.361.04	9.815.46	65.149.86

Nagu ülaltoodust näha, oli APS-i esimese tegevusaasta, s. o. 1920. a. lõpul kassa tasakaalus 650 sendiga.

1921. a. alul võeti kõige esimeses järjekorras kaalumisele, kuidas Seltsi majanduslikku külge kindlustada. 1921. a. eelarve koostati 250 krooni suuruses, mille juures loodeti toetust väljastpoolt. Toetuse soetamiseks kui ka Seltsi sihtide tutvustamiseks pöörduti sellekohaste kirjadega peaaegu kõikide kodumaa põllumajanduslike organisatsioonide poole, mille tagajärjel nendelt saadi Kr. 500.— Suuremaks sissetulekuks aga kujunes sel aastal toetajate liikmete kogumine, mis üle 700 krooni sisse tõi.

Sissetulekute saamise otstarbel otsustasid Seltsi liikmed ajalehtedele ja ajakirjadele artikleid kirjutada, millede eest saadav honorar pidi jääma Seltsile. Viimane kavatsus ei annud aga nimetamisväärsed tagajärgi.

1922. a. alates on suuremaks APS-i toetajaks maavalitsused kuni 1926. aastani.

Raha hankimine toetustena oli küllalt raske ja seegi raha nagu teatud määral nurutud. Sellepärast otsiti ikka edasi uusi võimalusi, et majanduslikult iseseisvaks saada oma laialdasel tegevusalal ja sihtide teostamisel, millest eespool pikemalt kirjutatud.

1923. a. korraldatigi esimene rahaline loterii, mis Seltsi oma ettevõtte suurema summa sisse tõi. Selle aasta kassa-aruanne oli tasakaalus Kr. 4.638.46.— näidates seega võrreldes eelmise aastaga suurt tõusu.

Kuna rahaline loterii hästi korda läks ja sellega ühenduses Selts oma ülemaalse võrgu põllumeestest ja teistest isikutest sai, kes häämeelega APS-i ettevõtetele kaasa tunnevad, otsustati suurema ülesande — „Põllumehe Käsiraamatu“ ilmutamisele asuda, milleks 1924/25. a. suurem rahaline loterii ette võeti. Nimetatud loteriiga — samuti ka järgnevaga ei tahtnud APS endale „mammonat“ koguda, vaid tarvilist põllumajanduslikku kirjandust põllumeestele kättesaadavaks teha.

APS-i kassa läbikäikudes tõi suure tõusu uus Seltsi ettevõtte „Taluperenaine“, mis oma hää sisu ja organiseerimise tõttu suure menu osaliseks on saanud. Ka ei ole see ilmaaegselt APS-i kassa läbikäikusid suurendanud, vaid on Seltsile iga aasta väikese summa puhastulu jätnud teiste tähtsate ülesannete teostamiseks.

Et ülevaadet saada APS-i praegusest majanduslikust seisukorrast, toon aruande varandusliku seisu kohta 1. jaanuarist 1930. a.

APS-i bilanss 1. I 1930. a.

Arve nimetus	Aktiva Kr.	Passiva Kr.
Pank	13.543 57	—
„Taluperenaise“ lõpp-bilanss .	—	1.045 61
Avansid	595.00	—
Toimkonnad	379.04	—
Kirjastus	10.289.45	—
Raamatukogu	9.430.00	94 53
Sisseseade	3 322.25	—
Vekslid	—	6 300 00
Loterii	—	2.381,50
Üleminevad summad	273 00	5.00
Omakapital	—	25.565,65
Kustutuskapital	—	1.750.00
1929. a. ülejääk	—	690.02
	37.8 2 31	37.832,31

Nagu sellest näha, on APS-il kümne esimese tegevusaasta jooksul kogunenud kaunis suured kapitalid ja varandus, millede alalhoidmine ja kasvatamine ei tohiks enam raskusi sünnitada. Iga algus on raske, kuid sellest majanduslikust algus-raskusest on APS üle jõudnud. Selleks on kaasa aidanud õigete ideede leidmine ja selle aluseks olnud töö ja kokkuhoidlik majandamine, mis ka järgnevatel aastakümnetel APS-i majanduse aluseks olgu.

MÄLESTISI.

APS-i ajaloo toimekonnast.

Esimene semester oli läbi. Minul lõppes see kevadel ja suvel pidin korjama taimi ja putukaid. Olin Kuresaares ja poest midagi ostes, pakiti kaup paberisse, millelt lugesin järgmist:

Urmo Paltve.

Reisierliffi 3-mal Rihhelfonna Kohtule

Lona foggufonna Kohtu.

Se nimmetud foggufonna fohhus palub wägga allandliffust et se Aluf fohhus nenda armuline on ja ühhe mahhalasfetu haldusfega jedda paltwet wasto wõttats et Lona wallast nimmega Miffel fint on oma tō lojoste polest nenda õnnetusfe fise juhtund Huint on temmal feige parras tō hõbbone ärra murdand nūūd temmal ei jā mitte ennam järke pole Aldra puma peäle fui tats wanna hõbbust teine on tahheffateffimend Alastad wanna ja Zeine on tatskūmmend aastad wanna ja üts Hārg ja üts folme Alastane wars jedda on se foggufonna fohhus järke watand et temma omma puma piddamisfega toime ei ja

Ning tuusndomme Wallast Andrus Rand tes on temma Põllo hõbis ärra Riffund folme waffama on nenda paljas et feäl ühtigi nāhha ei olle olnud sel orrase fawamisfe ajal temma ei woi fogguni jelle pole Aldra puma piddamist toimitada on se foggufonna fohhus on jedda feif järke watand ning passob wägga allandliffust et se Aluf fohhus nenda armolinnne offets ja nende õnnetusfele abbi ja armo nouaf.

Lona foggufonna fohhus Sel 16-mal Detsfembri fu päival 1833 Alastal

1) Kohtu Wannem Miffel Rint X X X

2) Kotu mees Jaen Heilm X X X

3) Kohtu mees Aldo Tamperti X X X

See oli osa Saaremaa arhiivist, mis kolimisel koormast pudenenu. Otsisin arhiivi üles ja sääl oli selliseid armupalweid tündriga mõõta, enamikus wilja-laenu palweid magari aitadest.

Sääl oli ka vanu vakuraamatuid 18. ja 19. sajandist, kus mõisate järgi olid üles märgitud talupoegade käes olev maa ja viimaste kohustused mõisate vastu teos, rahas ja ainetes.

Tegin ärakirjad neist vakuraamatuist ja 1921. a. talvel pidasin APS-is referaadi: „Eesti talu enne linnu-priiust“.

Sellest tekkis mõte asuda uurima meie maatulunduse minevikku ja 12. veebruaril 1922. a. peeti APS-i Kodumaa Põllumajanduse Ajaloo Toimkonna asutamise koosolek.

Toimkond harutades ajaloo uurimise võimalusi jagas töö kolme järku: vana, kesk ja uus aeg. Vana aeg oleks see ajajärk, kus eestlane ori oli, selle sõna tõsisel mõttes. Kus nii tema ise kui ka kõik varandus, mis tema käes, oli teise varandus. See oleks sissejuhatus eestlase majanduse arenemisele.

Keskaeg oleks see ajajärk, kus eestlase oma majanduslik tegutsemine algas, kus tema põllumajanduse objekti kohalt subjekti kohale nihutati. Seda iseloomustaks asjaolu, et siis iga üksik majapidamine omaette, individuaalselt elas. Kus ühiselulised ja rahvamajanduslikud nähted automaatselt avaldusid, ilma et talupoeg neid teadlikult arendada oleks püüdnud.

Uue aja algus oleks esimese põllumeeste-seltsi asutamise aasta ja päev. See silmapilk, millal ära tunti, et üks talu ei ole teistest taludest täiesti rippumatu, vaid et on olemas mingisugused talude vahelised suhted, mis tahes ehk tahtmata ilmuvad ja arenevad, mis tuleb arvesse võtta. See silmapilk, kui sai nähtava kuju tahe neid suhteid ühes teatavas sihis teadlikult juhtida ja arendada.

Toimkond pidi jagunema kahte rühma, üks uuriks vana- ja keskaega, teine uut. Teise rühma ülesanne oli ühes majapidamiste arenemisega ka seltside ja ühisuste arengut uurida ja neid kahte nähet siduda.

Pärastistel koosolekutel jagati töö liikmete vahel. 1922. a. suvel oli toimkonnal maal kolm vanavara kogujat Tartu-, Viru- ja Viljandimaal, kes pidid koguma suusõnalisi teateid vanast ajast. Veel seati kokku üksikasjalik kava „vana-aja“ kohta.

Toimkonna edaspidises töös ilmnis aga, et üliõpilasena pole mõtet ette võtta sellast tööd. See töö nõuab järjekindlat arhiivides uurimist, milleks puudus aga aeg ja nii jäigi ajaloo tegemine sedapuhku seisma.

Kuid olles samal ajal APS-i raamatukogu toimkonnas, püüdsin koguda raamatukokku ka ajalooliselt huvitavat materjali. Läks korda leida kirjandust alates 18. sajandist ning meie maasse puutuv maatulunduslik ajakirjandus on APS-is küll üsna täielik, alates aastaga 1812.

Voldemar Ojamaa (Bahman)

Taluperanaise toimetaja esimene juhtkiri.

Mälestused APS-i alguspäivilt on kui lapsepõlve mälestused. APS-i tegevliige võib olla muigab sellast meeleolu. Muigavad needki APS-i liigetest, kes teda nüüd veel vaid külastavad või ei tee sedagi. Kuid viimased, ma usun, muigavad teisiti, — mõnuga soojalt.

On jäänud Tartu põlvest vihk mälestusi. See vihk jääb mulle köidetud vihuku, millest ma ei mõista hästi eraldada päid ega kõrsi, mis kuuluksid kuidagi eraldi APS-ile.

Elu Tartus, Raadil, auditooriumides, laboratooriumides ja APS-is, see püsib mälestuses suure, haarava pildina.

Sellest on raske välja lõigata või eraldada mõnda riba.

Siin täpe selles pildis:

Sahha ja sirpiga võitle mu koddumaa.

Nii seisab kirjutatud papitükile APS-i kõnepuldil. Lihtsad sõnad lihtsal alusel. Aastat seitse on sinna tagasi, vähemalt. Kõndisime kokku APS-i, praegune „Taluperanaise“ toimetaja, A. Käbin ja nende ridade kirjutaja. Vaatame: laual ilus uus, värske kõnepult. Hää riist. Kui nüüd kõneled, siis paned mis tarvis puldile ja kuulaja ei saagi aru, kas räägid pääst, loed maha käsikirjast või koguni raamatust. Käbin oli tol ajal juba instruktor, oli juba käinud ja näinud ja mitmeltki puldilt kõnelnud.

Tuletas meelde neid pulte. Torma põllumeeste seltsil olla vana-vana pult, millelt kõnesid pidanud ka C. R. Jakobson. Sellel puldil on päälkiri „Sahha ja sirpiga võitle mu koddumaa“.

— Ilusad sõnad.

— Need võiks seista meiegi puldil.

Ja „Taluperanaise“ tulevane toimetaja kirjutas oma esimese juhtkirja kätte juhtunud papitükile.

Kinnitasime kirja puldile, lükkasime puldi kokku ja jäime ootama järgmist koosolekut. Et mis näod teevad kuulajad kui pulti tõstes ilmub järsku see kiri?

Kuid „näod“ jäid sedakorda nägemata, sest pult oli vahepääl kas tursunud või kuivanud, pulti tõsta ei saanudki. Nii kaua kui olin Tartus jäigi kinni see pult.

Alles mitu aastat hiljem sattudes kord APS-i otse koosolekule — tegin ise „näo“. Pult käis lahti ja kiri seisab tänini paigal.

V. Ojamaa.

APS-i nimest, esimeestest ja „zolkoliinist“.

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi tegevus algas suure keeleteadusliku vaielusega. Seltsi töökava arutamine ei tekitanud palju vaielusi, kuid pikalt-laialt arutati, missugune peab olema nimi — kas: Akadeemiline Põllumajanduse, Ak. põllumajandusline või põllumajanduslik Selts. Jõuti lõpuks, õnneks, ikka õige nime juure.

Esimeses juhatuses olid kaks liiget vabakuulajad. Sellepärast oli palju pahandust. Ülikooli valitsus seda ei lubanud, ei lubanud vabakuulajaid liikmekski võtta, Seltsi liikmed aga olid väga puudutatud sellasest „ebademokraatlikust“ nõudmisest.

Karl Zolk oli esimene esimees, ühe semestri jooksul. Seltsil sel ajal päävarju ei olnud. Juhatuse koosolekud peeti siis L.-E Põllumeeste Keskseksi (praegune Põllumajanduse Panga operatsiooni-saal) ruumides. K. Zolk oli tol ajal sääli vist taimehaiguste eriteadlaseks. Igatahes tal olid Keskseksi võtmed.

Järgmise semestri alul jõudis kodumaale prof. P. Kõpp. Zolk kõneles siis juhatuse koosolekul, et nüüd kohe tuleb esimeheks valida prof. P. Kõpp, mis ka järgmisel pääkoosolekul sündiski.

Vahepeäl oli APS hankinud endale ühe tillukese toa Hetseli tänaval end. üliõpilaste ühiselumajas. Sää! peeti järgmine juhatus koosolek, kus K. Zolk andis ameti üle prof. Kõpule. Üleandmine seisis selles, et peeti aru, kust APS võiks raha saada. Zolk oli pessimist ja soovitas mitte septseda petlikke illusioone; Kõpp jälle oli väga suur optimist ja arvas, et sada tuhat kokku saada on lihtne asi, kuid ei olla võimata saada ka terve miljoni. Igatahes hakkas Kõpu optimism külge teistelegi juhatus liikmetele ja kui Hetseli tänava mäest A. Es-lasega kahekesi alla läksime, ütles ta: „Küll näed, nüüd läheb meie asi liikuma!“ Seda uskusin minagi ja tuju oli häa. — Eks nüüd Seltsi 10. aastapäeval iga mees otsusta ise kellel siis õigus oli.

Hetseli tänava tuba me rohkem ei kasutanudki. Sää! oli väga õudne: oli külm, pool-pime ja pikkades koridorides võõras vaim. Järgnevad juhatus koosolekud, kuni APS sai oma korteri, peeti prof P Kõpu korteris Tiigi tänaval. Vähemalt kord nädalas sai sää! maja rahu rikutud kuni hilise õõni. Kõneaineks oli enamasti ikka Seltsile sissetulekute mu-retsemine. Varsti hakkaski raha tulema. Esimesena määras toetuse Saare Maavalitsus ja paari kuu jooksul oligi 100.000 senti koos.

Veel mõni sõna Zolkoliinist. Suve jooksul korraldasid end katsejaamad Raadil. Keset Entomoloogia-katsejaama maa-ala oli üks kungas. Miljan teadis kõneleda, et Zolk kogunud vahete-vahel kõik katsejaama putukad sinna mäejalale, tillukesed ette, suuremad taha-poolle ning pidanud sää! nendele siis mäejutlusi. Sügisel, semestri alul, palusime hra Zolki APS-i koosolekule kõnelema entomoloogia-katsejaama tegevusest, milleks ta ka nõusoleku andis. Sel koosolekul demonstreeris hra Zolk ka *Cicuta virosa* juurest keedetud mürki. Üks vigurimees kirjutas aga mürgipurgi etiketile „Zolkoliin“ ja laskis sellel siis ringi käia. Järg-misel päeval ilmusid Tallinna lehtedes APS-i koosoleku kirj lused, kus tähendati, et koos-olekul olla kõneleja demonstreerinud ka enda leiutatud mürki „Zolkoliini“. — Koosoleku kir-jelduse saatis lehtedele üks APS-i lüige, aga seda ma siin kohal ei ütle, kes see oli.

A. Käbin.

LÕPUSÕNAKS.

Sooja käepigistuse tänumeeles ja südamlikke tervitusi saadab APS käesoleva broshüürikesega kõigile sõpradele — isikutele ja asutustele — möödunud kümne aasta kestel Ühtlasi sirutades käe tuleviku kõitva ja kindla sõprusühenduse sidumiseks.

Sügavaim tänuavaldus kõigile, kes kuidagi kaasa aidanud APS-i tegevuses ja püüdmistes majandusliku või kõlblise toetusega või lihtsalt sooja, sõbraliku kaasatund-misega ühiste eesmärkide poole rühkimisel.

Erilise häämeelega tuletab APS meelde seda vastutulelikkust ja hääsoovilikkust, millega tegelikud põllumehed APS-i ettevõtteisse on suhtunud. Olgu siinkohal eriliselt mainitud „Põllumehe Käsiraamatu“, k/k. „Taluperenaise“ levitajad ja APS-i loteriide läbiviimisele kaasasitajad, kui ka need, kellele majapidamisi APS-i liikmed õpireislas-tena külastanud. Südamlikku soojust on hoovanud Eesti põllumehe kareda käe pigistu-sest, samuti Eesti perenaise, mitte palju vähem kareda käe surumisest — sellele sõp-rusele loodab APS ka tulevikus ja see sõprus on eriliselt armas.

Kindlas veendumuses, et häätahtlik suhtumine kultuurilistesse üritustesse ja sõb-ralik koostöövaim ka tulevikus kindlalt aset leiab kodumaa põllumajanduse alal teotse-jate vahel, astub APS järgnevasse aastakümnesse ja ütleb kõigile:

Õnn kaasa! Jõudu tööle!